

jaargang 18 - nummer 1 - september 2002

WIENSEN WIENSEN kinderen

Tijdschrift voor en over Jenaplanonderwijs

**IN DIT NUMMER:
OUDERS EN
SCHOOL**

Jaargang 18, nummer 1, september 2002.
Uitgegeven door de Nederlandse Jenaplan-
vereniging. Abonnees, individuele leden, scholen
en besturen of medezeggenschapsraden
ontvangen dit tijdschrift vijf keer per schooljaar.

Mensen-kinderen verschijnt in september/
november/januari/maart en mei.

Losse abonnementen à € 31,80 per jaar
schriftelijk op te geven bij het administratie-
adres: Jenaplanbureau,

Rembrandtlaan 50, 1741 KJ Schagen.

Voor zendingen aan één adres geldt: 5 en meer
exemplaren € 29,55 per abonnement,
Studenten/cursisten € 11,35 per abonnement,
mits opgegeven via hogeschool en aan één
adres gezonden.

Mutaties en abonnementen kunnen ingaan op
1 sept., 1 nov., 1 jan., 1 maart en 1 mei, op te
geven aan het administratie-adres.

Redactie: Ad Boes, Kees Both, Felix Meijer,
Jan Tomas en Margot Ufkes.

Hoofdredactie: Kees Both

Redactieadres: Van Dedemlaan 27,
3871 TD Hoevelaken, tel. (033) 254 09 06.

E-mail: njpv.both@ixs.nl

Layout en opmaak:

Amanda van den Oever, Deil en
Tekstvaart, Ouderkerk a/d Amstel
Corrector: Dick Schermer

Fotografie:

Joop Luimes, Epe,

Advertenties: (te regelen via het Jenaplanbureau,
Rembrandtlaan 50, 1741 KJ Schagen;
tel. 0224-213306)

kosten € 454,55 per pagina, € 227,25 per
halve en € 113,65 per kwart pagina.
NJPV-schoolleden krijgen 50% korting.

Personeelsadvertenties 2 weken voor het
uitkomen aan te leveren, in het goede formaat en
druk gereed, met logo van school of bestuur.

Druk: Graffors, Amersfoort.

Gedrukt op totaal chloorvrij papier.

Oplage: 1000

© Copyright Nederlandse Jenaplan Vereniging
ISSN 0920-3664

I N H O U D

VASTE RUBRIEKEN

3 VAN DE REDACTIE

Kees Both

4 MENSEN IN HET WERK

Veel

Cath van der Linden

EN OP DE
ACHTERKANT
TOM

THEMA OUDERS EN SCHOOL

5 OUDERPARTICIPATIE IN EEN JENAPLANSCHOOL

Rien van de Heuvel

Ouders horen bij de leef- en werk-
gemeenschap, net zoals kinderen en
groepsleid(st)ers. In dit artikel wordt
beschreven hoe de Dr. Schaepman-
school uit Barendrecht / Ridderkerk
probeert het partnerschap van ouders
in de school vorm te geven. Dat vraagt
gericht beleid, vanaf de aanmelding van
kinderen, die zoveel mogelijk een be-
wuste keus zal moeten zijn, tot aan het
moment dat ook ouders 'schoolver-
laters' zijn. Waarbij sommigen het ver-
kiezen om langer dan hun kinderen te
blijven. In dit artikel zijn stemmen van
ouders duidelijk hoorbaar en wordt niet
verzwegen dat het niet altijd van een
leien dakje gaat.

11 OUDERS EN SCHOOL

Ad Boes

De taakverdeling tussen gezin en
school is aan verschuivingen onderhe-
vig, door maatschappelijke veranderin-
gen. De opvoedingstaak van de school
wordt versterkt, maar belangrijker is het

dat wordt gestreefd naar een optimale
samenwerking tussen school en gezin.
De werkelijkheid is helaas vaak anders,
maar Jenaplanscholen zijn vanuit hun
concept geroepen om toch deze lijn zo-
veel mogelijk (en daarmee is bedoeld
dat men naar het maximale moet stre-
ven!) vast te houden. Ad Boes pleit
zelfs voor een opvoedingscontract tus-
sen school en ouders, waarin weder-
zijdse verplichtingen worden vastge-
legd. En een van de belangrijkste
aspecten van de professionaliteit van
leraren is het verwerven van kennis van
de kinderen die hen zijn toevertrouwd
en van hun leefwereld. Opleiding en na-
scholing dienen daaraan dan ook ruim
aandacht te geven. Om de pedagogi-
sche taak goed te kunnen uitvoeren
moeten scholen over veel beslisruimte
beschikken. Voorstellen voor onderwijs-
beleid geven in dit verband aanleiding
tot ongerustheid. Waakzaamheid is ge-
boden.

14 IN VRIJHEID LEREN EN JENAPLAN

Een ander ouderinitiatief

Henk Veneman

Jenaplanscholen moeten oppassen om
niet links en rechts ingehaald te worden
door initiatieven van ouders, die onte-
vreden zijn over de realisering van het
Jenaplanconcept en de bureaucratise-
ring rond de kinderen die ook greep lijkt
te krijgen op deze scholen. Her en der
in ons land worden door ouders kleine
privé-scholen gesticht, die soms lande-
lijk de aandacht trekken door hun wei-
nig schoolse wijze van werken. In dit ar-
tikel wordt een van deze scholen
voorgesteld: de inspiratiebronnen
(waaronder 'Leren in vrijheid' van het
echtpaar Wild) en basisfilosofie, de
werkwijze, veel gestelde vragen door
ouders en de antwoorden daarop.

Het gaat om een trend die aanleiding
kan geven tot bezinning over de eigen
plek van Jenaplanonderwijs in de ont-
wikkeling van de samenleving.

I N H O U D

EN VERDER...

20

WERELDORIËNTATIE IN DE JENAPLANSCHOOL: GEZOND KLOPPEND HART OF BYPASS?

Adri Storm en Theo Vries

Een schoolbegeleider en schoolleider van een Jenaplanschool stellen de praktijk voor van een school die probeert vanuit de kernkwaliteiten van wereldoriëntatie het onderwijs vorm te geven. Daarbij is het ervaren, ontdekken en onderzoeken in de schoolomgeving van het grootste belang. Enkele beelden geven daarbij een inkijkje in de praktijk van WO, waarbij aangegeven wordt wat de betekenis van deze praktijken is voor de ontwikkeling en zingeving van de kinderen. Jenaplanscholen zullen zich volgens de auteurs moeten concentreren op dit soort authentieke ervaringen. De aanschaf van een methode voor WO kan er toe leiden dat dergelijke ervaringen steeds meer achter de horizon verdwijnen. Een pleidooi voor 'authentiek leren' en de 'originale ontmoeting' tussen kind en zaak.

24

RECENSIES

'Zorgenkinderen' en
'Had me dat eerder verteld'
Ad Boes

Schrijven met zorg
Dick Schermer

Buitenspel bedreigde soort
Kees Both

26

BLADEREND

in de tijdschriften van (andere)
vernieuwingsrichtingen
Margot Ufkes

Op nogal wat Jenaplanscholen wordt ambivalent gedacht over de rol van ouders in de school. Jenaplanscholen zijn aan de ene kant erfgenaam van de democratiseringsbeweging van de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw, waarin ouders eisten om gehoord te worden en medezeggenschap te verkrijgen over het onderwijs aan hun kinderen. Bij Jenaplanscholen hoefde over dat principe niet gestreden te worden, nogal wat scholen hebben hun verandering in Jenaplanrichting of hun stichting geheel of gedeeltelijk te danken aan ouder-initiatieven. Bij velen klonken de woorden van Peter Petersen over de plek van ouders in de leef- en werkgemeenschap van de school dan ook als muziek in de oren:

'De doorbraak naar een Nieuwe School kan alleen komen als we in alle ernst proberen te komen tot een totale verandering van het schoolleven, een verandering van de manier van met elkaar omgaan van onderwijsgevenden en leerlingen, van leerlingen onder elkaar en van de ouders die bij dit alles nauw betrokken worden'.

Petersen schrijft dit in een hoofdstuk van zijn 'Führungslehre des Unterrichts', waarin hij het onderwijs nadrukkelijk plaatste binnen de opvoeding. Maar in een tijd dat onderwijs in toenemende mate gezien wordt als bedrijfstak, met kinderen met bepaalde gespecificeerde kenmerken als tussen- of eindproduct, vertonen ouders steeds meer klantgedrag. Zo vertelde een schoolleider mij dat ouders inzage eisen in het leerling-archief wat hun kind betreft, dat zij voor hun kind specifieke programma's eisen, want het was 'hoogbegaafd' en meer zulke eisen van ouders. Als je er – met een onderbouwd beroep op het belang van het kind – niet aan toegeeft wordt er soms gedreigd met juridische stappen. Je moet als groepsleider ook behoorlijk stevig in je schoenen staan als je kritische vragen durft te stellen bij het pedagogisch handelen van ouders.

Veel hangt af van de duidelijkheid die de school bij aanmelding geeft over de eigen onderwijsvisie en de manier waarop de school daaraan probeert vorm te geven. In dit nummer beschrijft Rien van den Heuvel in zijn artikel hoe een Jenaplanschool er bij nieuwe ouders die belangstelling tonen voor de school erop aandringt bewust voor deze school als Jenaplanschool te kiezen, of niet. Ad Boes pleit in dit nummer zelfs voor een opvoedingscontract tussen ouders en school. Zodra ouders hun kind hebben aangemeld kan er in zo'n setting eigenlijk geen sprake meer zijn van klantgedrag, maar zullen ouders zich gedragen als partners in de opvoeding. Dat sluit kritiek van ouders op de school niet uit, maar dat is dan een kritiek van binnenuit, net zoals dat het geval kan zijn van kritische vragen vanuit de school aan ouders, in het belang van het kind, dus goed doorzacht.

Ouders hebben verschillende rollen, als het om de school gaat. In een overzicht van dergelijke rollen in het tijdschrift 'Grundschule' (1998/4) worden behalve de klant en de partner ook genoemd: ouders als helpers (zowel bij beleidsvragen als bij het onderwijs), als sponsor (met de vragen die dit oproept), als tegenstander (vaak zelfbewuste ouders, die het beroepsmatig 'gemaakt hebben' en die leraren in de hoek proberen te drukken), ouders als egoïst ('mijn kind gaat voor alles', 'Only for my kid' – zoals de titel luidt van een artikel van Alfie Kohn, in Phi Delta Kappan van april 1998) en tenslotte 'ouders als de steeds afwezige' en onbereikbare. In dit nummer dus aandacht voor ouders, in genoemde artikelen en dat van Henk Veneman, die bericht over een door ouders opgerichte school,

die als privé-school veel ruimte claimt voor kinderen. Jenaplanscholen lopen het gevaar om links en rechts ingehaald te worden door kritische ouders, die het maar 'een slappe boel' vinden wat het Jenaplan betreft en de verzakelijking en bureaucratisering rond kinderen (onder andere de groeiende 'vertoetsing') beu zijn.

Naast deze aandacht voor ouders en school bevat dit nummer ook een artikel over wereldoriëntatie, van een school die vanuit de 'kernkwaliteiten' van wereldoriëntatie aan de slag wil gaan en daarom kritische vragen stelt bij de toenemende vraag naar een methode voor WO. Discussiestof genoeg dus, graag reacties, naar de

redactie toe, maar eventueel ook op de discussiepagina van www.jenaplan.nl

Sterkte bij het begin van het nieuwe school- en leesjaar.

Dat Mensen-kinderen ook dit jaar in vele handen zal zijn en veel besproken mag worden. ■

MENSEN IN HET WERK

Veel

Het begint met één traan die langzaam over haar wang glijdt. Een beetje ongeduldig veegt ze die weg. Maar dan komt er een nieuwe en nog een. Verbaasd zegt ze: "Ik begrijp hier niets van. Dit is de eerste keer in jaren dat ik huil. Ik kán helemaal niet huilen. Ik snap niet waar dat opeens vandaan komt. Echt waar, ik huil nooit. Ik lig wel eens wakker, ja. Als het maar blijft malen in mijn hoofd. Dan denk ik wel eens dat het zou helpen als ik zou kunnen huilen. Maar dat gaat niet.

Ik had nooit verwacht dat ik ziek zou kunnen worden. Dat ik zo moe zou kunnen worden. Ik werk al mijn hele leven. Ik hou van mijn werk. En nou zit ik al veertien dagen thuis en het lijkt alsof het alleen maar sléchter met me gaat. Ik heb het niet zien aankomen. Niemand heeft het zien aankomen. 'Jij?' zeggen ze als ik er over praat. 'Jij hebt je zaakjes zo goed voor elkaar. Dat jij nou onderuit gaat. Dat had ik nou nooit gedacht.' Maar niemand weet hoe moeilijk ik het heb gehad de afgelopen jaren. Hoe zwaar. Ik heb er zelf ook niet over gepraat omdat ik dacht dat het erbij hoorde. Het is ook niet één ding, niet alleen de school, niet alleen het leidinggeven, niet alleen die dag dat ik nog voor de groep sta. Het gaat ook over al die avondvergaderingen. Met zo'n kleine school moet je als directeur zelf overal bij zijn. En tel daarbij de zorg voor mijn ouders. Die hebben steeds meer hulp nodig en ik woon twee straten verder. En dat is het ook niet alleen hoor, want ik doe het met liefde. Het is gewoon... het is het allemaal samen, het is zo veel.

Het lijkt wel of alles dat ik als vanzelf deed me steeds meer energie kost. Loodzwaar wordt. En ik moet wel. Ik moet door. Moet de school draaiend houden. We zijn net

uit die vreselijke dip. Zijn weer voorzichtig aan het groeien. De vacature in de onderbouw is vervuld. Er is een enthousiaste nieuwe collega bijgekomen. Die is een frisse wind in het team en dat vindt iedereen leuk. Natuurlijk heeft hij ook nog veel begeleiding nodig. Maar dat doe ik graag. Ik ben veel te blij met hem. En dan vraag jij: 'En wie zorgt er voor jou en dan ga ik huilen'.

Ik heb me in de afgelopen weken afgevraagd wat ik nou toch niet goed gedaan heb. Ik weet het echt niet. Ik dacht dat ik het aankon. Natuurlijk is het veel. Maar ik ben niet de enige die hard werkt. Misschien had ik eerder aan de bel moeten trekken. Jeetje het lijkt wel of de sluisen open staan. Waarom moet ik nou opeens zo huilen en waarom kan ik niet meer stoppen?

'Wie zorgt er voor mij?' Eigenlijk niemand. Het is net alsof ik er zelf een beetje bij in geschoten ben, de laatste tijd. Er is altijd wel iets of iemand belangrijker. Iemand die mijn zorg en aandacht meer nodig heeft. En dan vergeet ik dat ik nog moet eten, of dat ik mezelf had beloofd om naar de sauna te gaan of dat ik me had verheugd op die film op de televisie.

'Wie zorgt er voor mij?' Ik zou het niet weten en eigenlijk maakt me dat heel verdrietig want zo kan ik toch niet doorgaan."

De rest van het gesprek besteden we aan heel gewone dingen. Aan hoe ze kan leren voelen waar de spanning zit die ze soms opbouwt en dan niet kwijt kan. Aan hoe ze kan leren luisteren naar haar eigen ritme. Aan hoe ze kan leren voor zichzelf te zorgen.

Cath van der Linden
Senior-adviseur en projectleider Giralis,
partners in onderwijs, 's-Hertogenbosch
e-mail: cathvdlinden@compaqnet.nl

OUDERPARTICIPATIE IN EEN JENAPLANSCHOOL

Onlangs stond de 'Motivatie', 'het contactblad voor & door ouders van Schaepmanschoolkinderen', in het teken van ouderparticipatie. Zoals altijd leverden verschillende ouders hun bijdrage aan dit blad, dat drie keer per jaar verschijnt. In dit artikel schrijf ik over onze bewuste of minder bewuste keuzes met betrekking tot de ouderparticipatie binnen de Dr. Schaepmanschool en onze ervaringen daarbij. Verschillende citaten uit de genoemde 'Motivatie' ondersteunen dit verhaal of laten zien dat het ook niet altijd goed gaat.

De schoolkeuze van ouders

Voordat ouders contact met de school zoeken, om informatie op te vragen of met het verzoek om een gesprek, weten ze vaak al het een ander over Jenaplanonderwijs óf over de Dr. Schaepmanschool. Wanneer ouders al een en ander weten over Jenaplanonderwijs, zijn ze meestal benieuwd hoe dat onderwijsconcept vorm krijgt binnen de Dr. Schaepmanschool. Vaker merken we dat ouders al het een en ander weten over onze school. Buren, vrienden of familie vertelden hoe goed hun kinderen het daar naar hun zin hebben. Aan ouders die op basis van die informatie contact met ons opnemen, zal verteld moeten worden over het Jenaplanonderwijs. Hoe het Jenaplanconcept hier vorm krijgt en waarom bepaalde keuzes zijn gemaakt binnen onze organisatie.

Deze eerste informatie over Jenaplanonderwijs in relatie tot de Dr. Schaepmanschool is in onze ogen van eminent belang. We besteden hier daarom veel tijd aan. We hebben een uitgebreid gesprek met de ouders en leiden ze daarna rond in de school. Doorgaans hebben de ouders daarna weinig meer te vragen, maar duizelt het hen van de indrukken die ze hebben opgedaan.

Daarom adviseren we dan om al die indrukken eens rustig te laten bezinken, te vergelijken met de indrukken die ze op andere scholen hebben opgedaan of op gaan doen, om vervolgens tot een schoolkeuze te komen. Gaat het om de aanmelding van wat oudere kinderen, dan nodigen we de ouders uit om samen met

het kind een ochtend te komen meedraaien.

Het gaat om meer

We wijzen de ouders er altijd en nadrukkelijk op, dat we het belangrijk vinden dat ze bewust wel of juist niet voor onze school kiezen. Het gaat ons erom de ouders goed te laten kennismaken met de uitgangspunten van Jenaplanonderwijs en niet alleen met de uiteindelijke vorm ervan, zoals de viering op vrijdag, de leuke projecten of die goede kringgesprekken.

Die zichtbare zaken van onze onderwijsvorm zijn vaak de aanleiding voor de goede verhalen over de school onder ouders, maar daar moet je het als school-met-een-visie niet alleen 'van hebben', het gaat om meer. Om dat 'meer' ook te laten leven onder ouders is samenwerking nodig. Samenwerking die is gericht op een steeds betere uitwerking van de uitgangspunten van Jenaplanonderwijs. En dat leidt soms tot hele leuke dingen bij projecten, vieringen of kringgesprekken.

Ouderparticipatie

In de 'Motivatie' schreven Peter en Rita van Hese:

'Een van de uitgangspunten van Jenaplanonderwijs is dat een Jenaplan school een coöperatieve gemeenschap is. Een Jenaplan school is een open en transparant geheel. Ouders zijn welkom, ouderparticipatie is zelfs gewenst. Zowel bij de praktische kant van het reilen en zeilen van de school, bijvoorbeeld het overblijven of meelopen naar de

gymzaal of het zwembad, als bij andere zaken, zoals lezen, koken, knutselen en tuinieren. Een Jenaplan school zonder actieve ouders is eigenlijk geen Jenaplan school. De voortdurende wisselwerking tussen binnen en buiten, het in- en uitstappen van kinderen en ouders geeft een continue uitwisseling tussen school en omgeving.'

De ouderparticipatie die Peter en Rita hier beschrijven ontstaat niet zomaar. Onze locatie in Ridderkerk en onze tweede locatie in Barendrecht startten acht jaar geleden. We meenden toen eventjes de verworvenheden en de ervaringen, die we jarenlang hadden opgedaan op de hoofdlocatie in Barendrecht, te kunnen transponeren naar de nieuwe locaties. We hadden immers een vorm van ouderparticipatie die goed werkte en we wilden dat graag ook zo snel mogelijk op de andere locaties zo gaan organiseren.

Al gauw bleek, dat het niet zo gemakkelijk ging. Op die nieuwe locaties, in een andere wijk of gemeente en met andere ouders, moesten we eerst enige jaren werken aan de totstandkoming van een cultuur die past bij Jenaplanonderwijs. Een cultuur die past bij de Dr. Schaepmanschool en die past bij die kinderen, die ouders en die leerkrachten die op een locatie samenwerken.

Nu, na acht jaar, lijkt die ouderparticipatie op iedere locatie bijna hetzelfde te verlopen. Het is het gevolg van een groei, een eigen ontwikkelingsproces van iedere locatie. Dit leidt uiteindelijk tot verschijningsvormen die veel op elkaar lijken en die waarschijnlijk herkenbaar zijn in vele Jenaplanscholen. Belangrijk leerpunt was voor ons dat we dus niet konden starten bij die verschijningsvormen van ouderparticipatie; 'Kijk, dit loopt zo goed op de hoofdlocatie, laten we dat hier ook doen'.

We moesten echt op iedere locatie een eigen proces doorlopen met de ouders. Zo groeiden we met elkaar naar de gewenste participatie van ouders in de school.

Nieuwe ouders en ouderparticipatie

Tijdens het informatiegesprek met nieuwe ouders vertellen we altijd over de ouderparticipatie. Hoe belangrijk het is om betrokken te zijn en blijven bij alles wat op school gebeurt.

We vertellen over de wijze waarop dat kan, welke hulp we goed kunnen gebruiken, waarin ouders mee kunnen denken en praten, hoe we dat organiseren. Die informatie is belangrijk maar geeft meestal toch nog geen compleet beeld van wat het precies inhoudt. Wanneer het kind eenmaal echt op school komt, worden de nieuwe ouders weer benaderd door de 'werkgroep nieuwe ouders' of door de stamgroepouder. Het is een kennismaking met andere actieve ouders binnen de school en de nieuwe ouder wordt verder wegwijs gemaakt met betrekking tot de mogelijkheden van participatie bij het onderwijs op de school.

Echte participatie

Na al die informatie over de mogelijkheden waarop je als ouder betrokken kan zijn komt het moment dat het kind daadwerkelijk op school zit en je als ouder echt je steentje kunt gaan bijdragen. Er zijn vele mogelijkheden waarop betrokken kunt zijn. Er ontstaan dan ook zichtbare verschillen tussen betrokkenheid van ouders. Sommigen worden direct heel actief, anderen doen het eerst even rustig aan en weer anderen houden wat meer afstand.

Het is allemaal goed, als de betrokkenheid bij je kind, bij de school er maar is. Dat is niet af te meten aan de hoeveelheid uren die je als ouder op school doorbrengt. We merken dat sommige heel actieve ouders daar wat moeilijker doorheen kunnen kijken. Zij zouden graag iedereen zo actief willen zien op de school.

Hulpouderwerkgroep

Een aantal ouders is iedere week op dezelfde tijd actief op school. We merken ook dat een toenemend aantal ouders vroegtijdig wil plannen wanneer ze helpen op school. Soms

nemen mensen daarvoor dan een dag vrij van hun werk. Andere mensen werken parttime en geven aan dan één keer per twee of per vier weken iets voor school te willen doen. We willen proberen ook aan deze verzoeken te voldoen, maar dat vraagt om een hele eigen organisatie. Daarom is hiervoor een aparte werkgroep opgericht.

Deze 'werkgroep hulpouders' gaat tegen het eind van het schooljaar de activiteiten van dat jaar evalueren met de betrokken ouders, leerkrachten en locatieleider. In het bestaande 'hulpouderboek' wordt dan het informatieblad van de betreffende activiteit waar nodig aangepast. Vervolgens wordt het aanmeldingsformulier voor hulpouders geactualiseerd, zodat dit op de eerste schooldag meekan met alle kinderen. Er is voor iedere bouw een eigen formulier. Nadat de formulieren ingevuld terug zijn gekomen volgt het inplannen van alle ouders. We proberen dan aan wensen tegemoet te komen en zoveel mogelijk ouders mee te laten draaien. Daarna kunnen de meeste activiteiten starten, voor een aantal nog niet volledig ingeplande activiteiten volgt dan nog een herhaalde oproep.

De Jenaplanwerkgroep

Hiervoor is al veel geschreven over de praktische hulp die ouders kunnen bieden en hoe we dat organiseren. Ouders kunnen daardoor daadwerkelijk helpen in de school en meemaken wat er gebeurt.

Daarnaast is het belangrijk steeds te blijven herhalen waarom we dat zo doen. Vanuit welke visie we op deze manier werken. En waarom we bij moeilijkheden niet altijd voor pragmatische oplossingen kiezen, maar vaak blijven proberen de 'goede oplossing' te vinden: een oplossing die past bij Jenaplanonderwijs.

Om hierover met elkaar in gesprek te zijn is al jaren geleden de Jenaplanwerkgroep gestart. Het is een platform binnen iedere locatie, waar leerkrachten en ouders samen nadenken en praten over aspecten van Jenaplanonderwijs. Het is geen vaste

groep, er is geen vaste agenda. De uitnodiging voor de bijeenkomsten (ongeveer drie per jaar) wordt verzorgd door een ouder en een leerkracht. Iedereen kan hier komen en aan het begin wordt steeds duidelijk gemaakt dat de groep geen beslissingen neemt of kan nemen die invloed op het schoolbeleid zouden kunnen hebben.

De groep is een 'meedenktank' voor ouders, team en schoolleiding. Met elkaar wordt gepraat over zaken die de school betreffen vanuit Jenaplanperspectief. Soms leidt het tot de organisatie van een informatieavond voor alle ouders over een bepaald onderwerp, zoals rapportage of meervoudige intelligentie. Die avonden dragen dan bij tot het scherper krijgen van het Jenaplanconcept en de vertaling naar de situatie op de Dr. Schaepmanschool.

Stamgroepavonden

Ook tijdens de stamgroepavonden, die twee keer per jaar worden gehouden, wordt naast een gesprek over de praktische gang van zaken in de stamgroep altijd aandacht besteed aan de visie op Jenaplanonderwijs. Dan komt het werken tijdens de blokken aan de orde, de gang van zaken tijdens de kring, etc. We laten de ouders dingen die de kinderen meemaken ook zelf ervaren en we praten er daarna met elkaar over. Het kindvolgsysteem wordt besproken en er wordt uitgelegd waarom we niet meedoen aan CITO-toetsen. Dat soort zaken is razend belangrijk.

Ouders (net zo goed als wijzelf) zullen 'gevoed' moeten blijven worden met de onderliggende argumenten, zoals bijvoorbeeld de redenen waarom wij als Jenaplanschool niet meedoen aan de CITO. Op de momenten dat die zaken actueel worden, zullen ouders de 'gereedschappen' in huis kunnen hebben om in gesprek met burens, vrienden en collega's dat standpunt te kunnen uitleggen. Het was goed om te merken dat de publiciteit rond 'Streep door de eindtoets' aan de ouders van onze school iets extra's gaf. In de zin van:

'Zie je wel, dat we het op onze school goed aanpakken'. Ouders zijn dan ook trots te kunnen vertellen, dat hun kind op zo'n school zit, die bewust niet meedoet aan CITO-toetsen.

Trots

Ouders willen vooral ook trots kunnen zijn op hun kind. Welke ouder heeft dat niet? Wanneer een kind op een Jenaplanschool zit ben je daar als ouder ook welkom. Je kunt dan getuige zijn van unieke momenten bij jouw kind of bij andere kinderen. Een kind dat zijn eerste boekbespreking of verslagkring heeft in een nieuwe bouw en daarop zulke goede reacties krijgt van de andere kinderen uit de stamgroep.

Een kind dat in de bouwhoek zo'n prachtige hoge toren heeft gemaakt of die het aan de timmertafel is gelukt een hokje te timmeren voor de hamster. En het kind dat op de viering de microfoon ter hand neemt en aan 350 kinderen iets laat zien en vertelt over het proefje dat ze die week hebben gedaan bij een project over water. En daarvoor wordt beloond met een oprecht applaus van alle kinderen. Die momenten horen ook bij Jenaplanonderwijs en je vergeet dat niet als ouder en vertelt er over aan anderen.

In de 'Motivatief' schreef Bart Verkade daarover en dat laten we nu volgen.

'Als ouder mag je (bijna) alles'

'Een kerk zó vol dat we nog maar net een plaatsje kunnen vinden. Kinderen, honderden kinderen. Ouders, honderden ouders. En dan dendert ineens de tune van *Star Wars* uit de luidsprekers en verschijnt een ruimteschip op de balustrade bij het orgel. Kerstfeest!

Een cultuurschok, zo mag onze echte kennismaking met de Schaepmanschool worden genoemd. De kerstviering in de Bethelkerk, in december 1999, is de eerste keer dat we ons goed realiseren dat onze drie kinderen definitief afscheid hebben genomen van de school in ons Hoeksche-Waardse dorpje.

De avond ervoor hadden we het kerstfeest van de 'oude' school nog meegemaakt. Met veertig kinderen (dat was de hele school) en nog eens zoveel ouders bezetten we nog niet de helft van het kerkje. Maar ook inhoudelijk was er een wereld van verschil. Gingen we in Barendrecht op reis langs feesten van allerlei culturen, in het kerkje bij de 'oude' school zongen we traag kerstliedjes (niet eens de bekende, want die waren een deel van de ouders te frivool) en luisterden we naar de schriftlezing van de directeur. De kleuters zegden een versje op en twee jongens uit groep 8 die bij de fanfare speelden, bliezen Stille Nacht op hun trompet. En de ouders? Die zaten erbij en keken ernaar.

Warm

De kerstviering in Barendrecht is van begin tot eind een belevenis. Niet alleen door het originele programma, de enthousiaste en creatieve kinderen en de (voor onze begrippen) massaliteit. Nee, we worden ook warm van de vele ouders die een rol spelen in deze happening. De dagen ervoor hadden we in het gebouw aan de Marijkesingel al horden moeders en vaders in de weer gezien met kostuums en het repeteren van dansjes, toneelstukjes en muziekuivoeringen. Kijk, zo kan het dus ook, zeggen mijn vrouw Anja en ik tegen elkaar. Want het begrip 'ouderparticipatie' riep bij ons dorpsschooltje vooral wrevel op. Ouders, die hield de directeur het liefst buiten, letterlijk achter het hek. Eenmaal in school gingen ze zich immers toch maar met dingen bemoeien, en dat kun je natuurlijk niet hebben, als druk bezet leider van een school met drie lokalen, drie-en-eenhalve leerkracht en wel veertig kinderen. Als daar ook nog eens ouders tussendoor gaan lopen, die allemaal dingen bedenken die ook nog wel eens leuk zouden kunnen zijn, dan ligt de burn-out voor de directeur op de loer. Dacht hij.

Tijdens de kerstviering van de Schaepmanschool ondervinden wij wat wordt bedoeld met de regel dat een jenaplanschool 'een gemeenschap

van kinderen, leerkrachten en ouders' is. Alleen samen krijg je zoiets voor elkaar.

Even zijn we bang dat het na dit feest alleen maar kan tegenvallen, dat we precies op het hoogtepunt de school zijn binnengekomen. Wanneer je aan iets nieuws begint, beland je immers vaak in een idyllische fase. Alles lijkt prachtig. Pas na een tijdje beginnen negatieve signalen gaatjes te prikken in dat beeld. Dat gebeurde nu ook wel, een beetje. Tussen de creatieve, lieve en sociale kinderen op deze school bleek zowaar af en toe een etterbakje rond te lopen. En die fantastische leerkrachten slagen er natuurlijk niet in elke dag even enthousiast, stimulerend en inspirend te zijn.

En de ouders? Die zijn er ook in soorten en maten. Sommigen blijken er van uit te gaan dat ouderparticipatie bestaat uit het luidkeels bespreken van dagelijkse beslommingen tijdens de viering. Terwijl een onderbouwer de prestatie van zijn leven neerzet op dat podium met honderden toeschouwers, bekeuvelen zij de verbouwing of de resultaten op de tennisbaan.

Andere ouders verkeren in de veronderstelling dat zij dagelijks een prestatie leveren door met hun bolide de stoepranden voor de school lekker laag te houden. Het wachten is nog op een verzoek van hun kant of de school kinderen wil verbieden over het trottoir te lopen als zij zich van hun taak kwijten.

Onvergetelijk

Is de idylle nu verstoord? Natuurlijk niet. Wij hebben de Schaepman leren kennen als een warme, feestelijke en goede school, waar kinderen, leerkrachten en ouders echt een gemeenschap vormen. Na het kerstfeest volgden nog veel andere activiteiten die stuk voor stuk onvergetelijk werden, doordat zij er met elkaar iets moois van maakten. En eigenlijk zie je elke dag wel ouders die ergens in de onderbouw, schoonmaken, kinderen op weg helpen in het documentatiecentrum, les geven in koken,

Aanmeldingsformulier hulpouders: nieuwbouw: Groep: _____ Naam: _____

A: Reguliere hulp	B: Hulp bij feestiviteiten	C: Koninkrijksfeest	D: Diversen
1. pleinsport van 12.00 - 12.45 dag: _____ Ook invullen op lijst bij bestuurscommissie	1. sportdag - 11 febr. ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag	1. schoolfeest dag: _____ tijd: _____	1. pleinsport dag: _____ tijd: _____
2. schoolfeest 1 x in de zes weken dag: _____ tijd: _____	2. Kinderdiner ☐ help bij voorbereiding	2. orkestboek dag: _____ tijd: _____	2. orkestboek schoolfeest maandag 08.08
3. ophalen teammaterialen dag: _____ tijd: _____	3. Kerstma ☐ versieren - 6 dec. ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag	3. koken dag: _____ tijd: _____	3. technische werkgroep maandag 28.08
4. buitenschoolse activiteiten auto / ja / nee	4. Muziekvereniging ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag	4. muziek / dans / toneel dag: _____ tijd: _____	4. schoolfeest ☐ redekte ☐ druten
5. opnemen school - tv.	5. Feesten ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag	5. technische werkgroep dag: _____ tijd: _____	5. middelee ☐ redekte ☐ druten
6. meegaan naar zwembad de middag ook invullen op lijst bij bestuurs	6. orkest ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag	6. bloeddieren dag: _____ tijd: _____	6. ouderavond
7. documentatiecentrum ma. di. vr. 09.00-10.00 11.00-12.00 wo 11.00-12.00 do 13.00-14.00 (gr. 8) Dag: _____ tijd: _____ Dag: _____ tijd: _____ Dag: _____ tijd: _____	7. schoolfeest 18 maal ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag		7. medezeggenschapsraad
8. vagen na de viering afmaken terug zetten	8. schoolfeest 30 juni ☐ help bij voorbereiding ☐ help op de dag		8. Jansje - werkgroep
			9. koninkrijkscommissie

Eigen suggesties/ideeën:

naaien, natuurkunde, dansen of muziek. En ook andere activiteiten drijven op de inzet van ouders, zoals de zwemles, de sportdag en het verkeersexamen.

Heel bijzonder was dit voorjaar ook het beroepenproject. De schoolgongsde wekenlang van de ouders die iets kwamen vertellen over het beroep dat zij uitoefenen. Of het nu ging om een douanier, een verpleegkundige, een radiomaker of een vakbondsmann, de kinderen hingen aan hun lippen. Zelden heb ik gemerkt dat mijn kinderen zoveel hebben geleerd in twee weken. Nuttig en ontzettend leuk.

Tijdens geslaagde activiteiten hoor je ouders vaak waarderend zeggen 'Het gaat weer op z'n Schaepmans'. Wij hebben, als nieuwkomers, de afgelopen anderhalf jaar gemerkt wat dat betekent. Achteraf bekeken kun je zeggen dat wij bewust voor deze school hebben gekozen, omdat het hier op z'n Schaepmans gaat. Onze kinderen hebben hier een geweldige schooltijd, en wij dus ook. Daar moe-

ten (en willen) we graag ons steentje aan bijdragen. Want dat realiseren we ons inmiddels ook wel: al die dingen die de Schaepmanschool zo bijzonder maken, zijn alleen mogelijk door de hulp van ouders.

Daarom is er maar één ding dat mij nog een beetje verontrust. Ik zie bij activiteiten vaak dezelfde ouders in de weer. Er zijn er natuurlijk heel veel die onzichtbaar op de achtergrond hun bijdrage leveren, maar ik vermoed dat onze gemeenschap van kinderen, leerkrachten en ouders best nog een beetje completer kan. Moeilijk is dat niet, want op deze school hebben ouders bijna onbeperkte vrijheid om dingen te doen die leuk of nuttig zijn voor de kinderen. Dat is een voorrecht dat we moeten koesteren.

Daarom is het misschien goed om deze variant op een beroemd citaat te onthouden tot het begin van het nieuwe schooljaar:

Vraag niet wat de school voor jou kan betekenen, vraag wat jij voor de school kunt betekenen!' Tot zover Bart Verkade

Goede samenwerking

Het gaat natuurlijk niet altijd geweldig goed in de samenwerking tussen school en ouders. Bij zoveel mensen die samen willen werken gaat er wel eens iets fout of blijkt er zelfs een groot meningsverschil te bestaan. Een oplossing is dan niet direct voorhanden. Het uitpraten lukt soms niet goed. Belangen botsen. Een ouder kan soms moeilijker het belang van de hele groep kinderen blijven zien, ten koste van het belang van het eigen kind. Of het begrip 'gelijkwaardigheid' wordt verschillend geïnterpreteerd. Soms blijken mensen gewoon niet met elkaar te kunnen samenwerken. Juist op de momenten dat je elkaar hard nodig hebt als partners in samenwerking, komen mensen wel eens te dicht bij elkaar en ligt het conflict op de loer. Door een heldere organisatiestructuur proberen we zoveel mogelijk problemen te voorkomen. In onze grote organisatie is het van belang dat goed duidelijk te hebben bij alle betrokkenen en daar op ieder niveau

Dr. Schaepmanschool
ZENAPLAN ONDERWIJS

Informatieblad
Activiteit: KOKEN

Omschrijving activiteit: Er wordt in tweetalen basaal geleerd een recept uit te werken; dit houdt o.a. in: recepten leren lezen, zelf leren afwegen, leren snijden en schillen en uiteindelijk het bakken en koken zelf. Geprobeerd wordt het koken samen te laten vallen met een project: bv Sinterklaas of feestdagen. Ouders besloten van te voren wat er gemaakt wordt. Per bouw wordt steeds aan hetzelfde recept gewerkt.
Contactpersonen Team: Ouders: Mariëtte van der Groot
Deelnemers werkgroep: Lena Roelaveld, Sophie de Joegere, Carla Mulder en Mariëtte de Groot
Doelgroep: Alle leerlingen
Waar: In de gemeenschapsruimte
Wanneer: Woensdag van 9.00 tot 11.00 uur
Middelen: Budget secretaris Ouderraad. Verder was er al veel kookgerei aanwezig, en soms nemen ouders zelf spullen mee.
Bijzonderheden: Deze activiteit bestaat al jaren. Er wordt op voortgeborduurd.

steeds naar te handelen. De school kent één medezeggenschapsraad. Daarin zitten ouders en personeelsleden van de drie locaties. Iedere locatie heeft een eigen oudervereniging. Die heeft een afgevaardigde als toehoorder bij de vergaderingen van de medezeggenschapsraad (MR). De vergaderingen zijn openbaar. Binnen de MR wordt vooral over de hoofdlijnen gesproken met betrekking tot beleid op gebieden als financiën, personeel en natuurlijk de inhoudelijke ontwikkeling van ons onderwijs. Nadere uitwerking vindt vooral plaats binnen de teams en de staf. De oudervereniging van iedere locatie

houdt zich niet bezig met het inhoudelijke beleid. Zij richt zich met name op activiteiten op locatieniveau. Zij beheert ook de ouderbijdragen van de ouders. Verschillende werkgroepen van ouders en leerkrachten worden samengesteld om bijvoorbeeld het kerstfeest, de sportdag of het schoolreisje te organiseren. We hebben met elkaar de afspraak dat met name de startbijeenkomst van zo'n werkgroep vroegtijdig moet plaatsvinden en met een open agenda. Dus niet alvast 'wat voorwerk' doen met een klein groepje. Dat is geen goede basis voor optimale samenwerking gebleken.'

Ouders als schoolverlaters

In de Motivatie was ook een interview opgenomen met enkele hulpouders. Daaruit nu enkele delen.

Niet alleen achtstejaars verlaten ieder jaar weer de school, maar als zij het jongste kind van een gezin zijn, nemen zij hun ouders met zich mee. Ouders die soms jarenlang heel actief zijn geweest in de school.

Schoolverlaters hebben vaak veel zin in een nieuwe start, maar geldt dat ook voor hun ouders? En hoe wordt al het werk, dat deze mensen nu in de school verrichten, straks voortgezet?

Ik vraag het aan Josette, Lillian, Angela, Mariëtte en aan Bob. Met elkaar goed voor 47,5 jaar ouderinzet op de Schaepmanschool. En dat is dan nog maar een deel van de actieve ouders die we na de zomervakantie niet meer terug zullen zien! Hoewel...

Met de bouw meegroeien

De meeste ouders begonnen hun hulpoudercarrière al in de onderbouw: Eerst gestrikt als overblijfouder of pleinwacht. Later als leesmoe-der, mee naar het zwemmen, meehelpen met sportdagen, excursies en schoolreisjes. Als onderbouwouder hielden ze zich graag bezig met deze broodnodige praktische dingen. Ouders die op die manier veel in de school komen, worden vanzelf voor meer gevraagd en dan verschuift de inzet naar zaken die minder direct met je eigen kind te maken hebben. De kinderen zijn over het algemeen heel blij met hun ouders in de school, maar naarmate ze groter worden, bovenbouwers worden, laten sommige kinderen ook merken dat ze hun ouders er ook niet altijd bovenop willen hebben. Afstand nemen hoort bij het natuurlijke ontwikkelingsproces.

Zo heeft een aantal ouders ook deelgenomen aan de ouderraad, de redactie van de schoolkrant of de Jenaplanwerkgroep. Maar de belangstelling gaat niet bij iedereen (alleen maar) uit naar het organisatorische: veel ouders steken hun tijd

ook enthousiast in keuzecursussen als naaien, de ontdekhoek en koken. Of in het opzetten van de tuintjes bijvoorbeeld. Activiteiten waar deze ouders zelf ook veel plezier aan beleven. Zo vertelt Angela enthousiast over activiteiten in de ontdekhoek, die met name bij middenbouwers zo goed aanslaan, heeft Mariëtte nog steeds heel veel plezier in het koken (gezellig bakken en kokkerellen met de kinderen) en vertelt Josette over de naaicursus, waar ze zich ook wel eens kon storen aan van die hele eigenwijze kinderen die natuurlijk toch de stof tot in het spoeltje vast laten lopen.

Op hoofdpunten zijn de ouders dus erg enthousiast. Wel heeft men het wel eens lastig gevonden als ze voor niets op school kwamen en de activiteit ging helemaal niet door. Dat kan storend zijn als je speciaal daarvoor gekomen bent.

Betrokkenheid en initiatief

Er is door deze ouders zelf veel initiatief genomen. Zo heeft Bob de aanzet gegeven voor de schoonmaakavonden en (samen met anderen) tot de huidige hulpouderformulieren. Mariëtte heeft, voordat Jan er was, een hele poos 'conciërge' gespeeld en voor koffie en thee en dergelijke gezorgd en Angela vertelt over de begintijd in West waar het kleine groepje ouders zo'n beetje alles wat er te doen was onder handen nam.

Deze ouders waarderen het ook dat ze de ruimte kregen voor hun initiatieven. Je ziet ook meer van de school als hulpouder. Lillian verwoordt het als volgt: 'Je wordt erg betrokken bij wat er gebeurt. Ik heb mezelf altijd welkom gevoeld. Leerkrachten stellen zich op deze manier ook kwetsbaar op'. De hoop wordt uitgesproken dat die zo gewaardeerde openheid vastgehouden kan worden in de steeds maar groter wordende school.

Het mes snijdt aan drie kanten!

Lillian stelt dat voor een actieve ouder het mes aan drie kanten snijdt:

De kinderen vinden het leuk als je actief bent, het is nodig voor de school en voor jezelf is het ook leuk. Mariëtte vindt dat je deze periode aan moet grijpen, om iets met je kind te doen. Straks willen ze dat niet meer. Bovendien leer je je eigen kind hier beter door kennen.

Josette vult aan dat het leuk is om de kinderen rond jouw kind te kennen en ook om andere ouders te leren kennen, waarmee je dingen kunt delen. Je mist dus echt wat als ouder, als je deze kans aan je voorbij laat gaan. En bovendien vinden Angela en Lillian: als je voor deze school kiest voor de leuke dingen of het continuurooster, moet je wel beseffen dat al die dingen drijven op de inzet van ouders. Aan de andere kant zegt Josette: Je kunt geen oordeel over mensen vellen, want misschien zijn ze elders wel heel actief, bijvoorbeeld in de sportclub.

En Bob stelt dat je mensen nu eenmaal niet kunt dwingen. Wel kun je een beetje PR voeren. Bijvoorbeeld de werkgroep die nieuwe ouders informeert over alle activiteiten op school is waardevol, of de informatie via de nieuwsbrief.

Maar uiteindelijk vinden deze ouders niet dat het zo slecht gesteld is met de inzet van ouders op de Schaepmanschool. Dat gaat (ook landelijk) in golfbewegingen. Hoewel ze de onderbouwouders niet zo goed kennen, merken ze dat er nog steeds het ouderwetse gevoel van 'met z'n allen' heerst.

En als je ziet dat er toch zo'n dertig ouders aanwezig zijn om het afscheid van de achtstejaars voor te bereiden dan valt het allemaal nog wel mee.

Het zwarte gat

Hoe moet het nu verder met deze ouders. Vallen ze in een diep gat als ze de Schaepmanschool moeten missen? Lillian zegt dat ze 12 fantastische jaren heeft gehad, maar dat ze zich geleidelijk al wat teruggetrokken heeft. Zij valt niet in een gat. Josette meldt dat zij jarenlang volschoot bij huilende, afscheidsnemende schoolverlaters. Hoewel zij niet garandeert

dat ze geen traan zal laten heeft ze, nu ze er zelf voorstaat, toch het gevoel dat het goed is. Het is rond. Bob heeft zich nog even gedeisd gehouden, maar heeft zich nu echt voorgenomen op het Walburg (waar nu ook zijn tweede dochter heen gaat) actief te worden.

Angela ziet er erg tegen op. Ze fietst al vijftien jaar met een kind mee naar school. Dat hoort helemaal bij haar bioritme. Ze vindt het jammer als deze fase straks voorbij is. Ze kijkt er ook niet naar uit om de kast van de ontdekhoek op te gaan ruimen. Er is bovendien nog geen opvolger voor de ontdekhoek, zodat hier straks maar één moeder voor overblijft.

Mariëtte heeft het slim opgelost: Zij gaat gewoon nog niet weg. Tot vreugde van Lenneke blijft zij in het documentatiecentrum nog meedraaien, totdat de nieuwe software in gebruik genomen wordt. Voor het koken is nog geen opvolger gevonden, dus ook dat wil ze nog wel even volhouden om haar collega-kok er niet alleen voor op te laten draaien. Dan kan ze meteen haar twaalfen-eenhalfjarig jubileum als hulpouder nog vieren.

Hoe moet het verder met de Schaepmanschool?

'Deze ouders vrezen dat de Schaepmanschool finaal in zal storten als zij zich terugtrekken.... Aan u - ouders - de uitdaging om te bewijzen dat zij ongelijk hebben.

Het beste bedankje dat we deze groep actieve ouders tenslotte kunnen geven is dat we met elkaar de open plekken die met hun vertrek ontstaan zo snel mogelijk weer opvullen!'

Uit dit citaat blijkt hoe een ouder het kan ervaren om zo direct betrokken te zijn bij school. We zijn dan dichtbij datgene wat Peter Petersen bedoelde met zijn 'gezinsschool'. Een gemeenschap van mensen, met als doel bij te dragen aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Want daarom gaat het toch? ■

OUDERS EN SCHOOL

'Ik vind het wel leuk hoor, werken in het onderwijs, maar er moesten geen kinderen zijn'. Zoiets hoor je wel eens zeggen, het is meestal niet serieus bedoeld. 'Ik vind het wel leuk op school, maar er zouden geen ouders moeten zijn'. Ook dat wordt wel gezegd, waarschijnlijk vaker, maar in ieder geval met meer ernst. Je zal maar het gevoel hebben het bij ouders nooit goed te doen. Je zult maar ervaren dat ouders thuis afbreken wat je in school met een kind moeizaam opbouwt. Wie herkent hier niets van?

Taken gezin en school

Er zijn fraaie theorieën over de samenwerking tussen huis en school. Iedereen is het er wel over eens dat de ouders de eerste opvoeders zijn. Er is heel wat voor nodig om hen het recht op opvoeding van hun kinderen te ontzeggen en dat vinden we als samenleving terecht. Omdat ouders niet alle opvoedingstaken kunnen vervullen dragen ze daarvan een deel over aan een instituut, de school. Lang geleden was dat niet nodig, want een kind kreeg thuis alles wat het later nodig had. Het instituut school voorziet inmiddels in een maatschappelijke behoefte. Een samenleving zonder onderwijs is ondenkbaar, ook mondiaal gezien. Waar (goed) onderwijs ontbreekt is er een ernstig probleem.

De verdeling van taken tussen gezin en school was tot voor kort duidelijk. De school doceerde vakken als lezen, schrijven, rekenen en nog een aantal andere. Als een school dat naar behoren deed was er geen probleem, zeker als de ouders hun deel van de opvoedingstaak serieus namen. Nog altijd leren kinderen thuis spreken, ze krijgen daar de nodige rust, het gezin zorgt voor stabiliteit in het kinderleven en kinderen kunnen thuis sociaal gedrag verwerven. Thuis is er voedsel, er wordt gelet op goede nachtrust. En zo is er nog veel meer.

In Nederland gaat het verhaal nog verder. Ouders hebben een opvatting over opvoeding, over levensbeschouwelijke vorming en nog veel meer zaken. Ze zoeken voor hun kinderen een school die daarbij past. En zo kan een kind op school verder gaan met wat thuis is aangereikt. De overheid geeft scholen ruimte voor het ontwikkelen van een eigen identiteit. Het on-

derwijs is daarbij gratis en iedere burger, ouder of niet, betaalt daaraan mee. Het belang van opvoeding en onderwijs geldt niet alleen voor wie kinderen hebben, dat gaat de gehele samenleving aan.

Was het maar waar

Was het allemaal maar waar, bij elke zin in de vorige alinea kunnen immers vraagtekens worden geplaatst. We beginnen met de school.

De school gaat vaak helemaal niet verder met waar een kind thuis is gebleven, de taal in het onderwijs is een andere dan die welke thuis wordt gesproken met alle gevolgen van dien. Het aanbod van de school sluit niet aan op de vraag van het kind, de leerstof is niet afgestemd op 'de zone van de naaste ontwikkeling'. De school hanteert een rigide vakkensysteem, waarbij aan alle kinderen dezelfde eisen worden gesteld, welke in porties leerstof van een jaar zijn verdeeld. Daardoor raakt een groot deel van de kinderen achter, zij verliezen het plezier in het naar school gaan omdat ze bijna uitsluitend met onvoldoenden worden geconfronteerd. Een hoog percentage ouders hoort dat hun kind tot de categorieën 'zwak' en 'zeer zwak' wordt gerekend. Het laatste wordt steeds vroeger met behulp van wetenschappelijk verantwoorde toetsen vastgesteld.

Niet ver van waar ik woon, een kilometer of zeven, is er een dorp met één (openbare) school. Destijds heeft men twee kleine scholen samengevoegd, ieder met eigen opvattingen over wat goed onderwijs is. Een groot aantal ouders heeft in de laatste jaren hun kinderen van school gehaald. Ze kunnen zich steeds minder vinden in het onderwijs, in de manier waarop

problemen met personeel worden 'opgelost' en hoe men met ouders omgaat.

Meer dan vijftig kinderen uit dat dorp bezoeken nu basisscholen in de plaats waar ik woon. Daar waren alle scholen tot zo'n tien à vijftien jaar geleden 'gelijk'. Dat was zowel bij het openbaar als het bijzonder onderwijs beleid. Inmiddels is er breed aanbod met een Vrije School, twee Dalton- en twee (binnenkort drie) Jenaplanscholen. Er zijn ook expliciete en geaccepteerde verschillen tussen scholen zonder zo'n etiket. Kritische en vermogende ouders zoeken elders een oplossing voor hun kinderen, andere ouders accepteren de situatie makend. Weer anderen ervaren geen probleem of maken die niet. Hun kinderen redden het meestal wel.

Tijd voor kinderen?

En de ouders? Die hebben geen tijd meer voor hun kinderen. Die worden volgestopt met overdadig eten en dure cadeaus, maar echte zorg is er niet. Vader en moeder zijn 'druk, druk', waarom hebben ze eigenlijk kinderen? Door publicaties in de pers en door de overheid bij monde van de inspectie staan ouders steeds kritischer tegenover het onderwijs van hun kinderen. Ze wantrouwen de school en shoppen langs het onderwijsaanbod, zoals ze dat gewend zijn bij de jacht op voordeeltjes bij supermarkten. Ouders keken vroeger op tegen de school, daar werkten hoogopgeleiden. Veel ouders hebben nu een HBO-studie achter de rug, of hoger en 'stoppen leraren in hun zak'. Inmiddels is de plaats van de school in de samenleving sterk veranderd. Het is niet meer zo dat een kind langs de weg der geleidelijkheid eerst thuis wordt opgevoed en daarna ook door de school. De invloed van de media doorkruist de opvoedingssystematiek en een heldere taakverdeling. De school neemt soms taken van het gezin over, tot en met het voorzien van voedsel. Soms zelfs bieden ze vermoeide kinderen vervanging voor gemiste nachtrust. We kunnen gezinnen niet veranderen. Maar maatschappelijke ontwikkelingen kunnen wel

worden bijgestuurd en de politiek kan meehelpen een gewenste ontwikkeling te bevorderen.

Intuïtie niet genoeg

Er is onlangs een studie verschenen waarin ouders werd geadviseerd zich bij opvoedingsproblemen niet afhankelijk te maken van adviezen van deskundigen die in tijdschriften en boeken worden gepubliceerd. Uiteraard ging het ook hier om een advies... Het zal er niet toe leiden dat er minder belangstelling komt voor literatuur over opvoedingsvragen en rubrieken over pedagogische onderwerpen in periodieken. Tijdschriften als 'J/M' en 'Ouders van nu' verheugen zich in een grote belangstelling.

Het staat vast dat we met intuïtie lang niet altijd uitkomen als de opvoeding van een kind ons met problemen confronteert. We zoeken hulp. Bij anderen, bijvoorbeeld bij wie met opvoeding meer ervaring heeft, zoals kennissen en burens, familieleden met oudere kinderen en bij oma's en opa's. In scholen zie je onervaren leraren met oudere overleggen. Daarnaast zijn er boeken en inmiddels zijn er via internet talloze mogelijkheden om advies in te winnen. Zo heeft 'Ouders van nu' een druk gebruikte en bezochte site, waar je in de openbaarheid of anoniem aan discussies over opvoedingsvraagstukken kunt deelnemen.

Het is een goede ontwikkeling dat alom wordt erkend dat onderwijs onderdeel is van de opvoeding, maar dat stelt aan leraren bijzondere eisen. Zij moeten van mogelijke problematiek van kinderen in de basisschoolleeftijd op de hoogte zijn. In gesprekken hebben ouders het recht om ook algemene opvoedingsvragen aan de orde te stellen. Leraren en ouders zijn in tal van opzichten collega's. Wederzijdse interesse voor de ontwikkeling van een kind levert de voorwaarden voor een zinvolle samenwerking tussen school en huis.

Aansprekend opvoeden

Het is verheugend dat deze opvatting ten grondslag ligt aan een tweetal ad-

viezen die de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) het licht deed zien.

In het eerste – 'Aansprekend opvoeden, balanceren tussen steun en toezicht' (Den Haag 2001) – wordt ingegaan op de plaats van gezin en school in de opvoeding. Onderwijs wordt terecht opgevat als een opvoedingsmilieu, terwijl ouders worden gezien als de eerstverantwoordelijke opvoeders. Uit onderzoek blijkt dat ouders over informatie-uitwisseling, bereikbaarheid en luisterbereidheid van docenten en schoolleiding positief oordelen. Maar over de communicatie over de opvoeding zijn ze minder tevreden. 'Er wordt eigenlijk pas over opvoeding gesproken als er zich een probleem voordoet, zoals pesten of slaperigheid van een kind. Ouders geven aan behoefte te hebben aan communicatie en informatie over opvoeding op school. Ze zijn nauwelijks op de hoogte van de pedagogische doelstellingen van de school en vanuit welke visie een docent handelt als er zich een opvoedingsprobleem voordoet' (61). En even verder: 'Docenten zijn nauwelijks op de hoogte van de opvoedingsideeën van ouders, terwijl zij wel aangeven het belangrijk te vinden dat ouders op de hoogte zijn van de opvoedingsideeën van de school en aan de hand daarvan een bewuste schoolkeuze maken'.

Het tweede advies – 'Educatief centrum voor ouder en kind' (Den Haag 2002) – geeft antwoord op de vraag van de vorige staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in welke richting de vroeg – en voor schoolse ontwikkeling (VVE) zich zou moeten ontwikkelen. Het advies is mede op verzoek van de staatssecretaris van O, C & W totstandgekomen. Ongeveer tegelijkertijd kreeg de Onderwijsraad van laatstgenoemde staatssecretaris een vergelijkbaar verzoek. Het is interessant de adviezen naast elkaar te leggen.

De analyse van de situatie waarin de VVE zich bevindt is in beide adviezen in hoofdlijnen gelijk, maar dat geldt niet voor wat wordt voorgesteld voor de toekomst. De Onderwijsraad ziet de noodzaak van een nauwe samenwerking van onderwijs en VVE.

De RMO wil een nauwe samenwerking tussen VVE-instellingen en de gezinnen. In de toelichting bij het RMO-advies wordt, zij het weinig expliciet, gewezen op het gevaar dat de inrichting van de VVE 'van bovenaf' door het basisonderwijs wordt bepaald. Het is verstandig daarop attent te zijn, het gaat om een bekend mechanisme. Zo heeft het er veel van weg dat het voortgezet onderwijs bepaalt wat het basisonderwijs moet doen. De Onderwijsraad negeert laatstgenoemde probleem in een recent advies over kerndoelen en leerstandaarden. Maar ook binnen een school kan zich dat probleem voordoen. Er zijn leraren die zeggen of laten merken dat ze een kind 'alleen maar kunnen gebruiken als een kind bepaalde leerstof beheerst'. Berucht zijn in dit verband de ten onrechte zo genoemde leesvoorwaarden waaraan een kind zou moeten voldoen voordat het naar groep drie kan of mag en waaraan leraren zich volkomen ten onrechte conformeren.

Wederzijds begrip

Als gezin en school optimaal met elkaar samenwerken is er geen hiërarchie, maar begrip over en weer voor elkaars opvoedingsverantwoordelijkheid. Dat veronderstelt inderdaad, zoals door de RMO in 'Aansprekend opvoeden' wordt opgemerkt, een grondige kennis over en weer van opvattingen en opvoedingspraktijken. We zijn nog ver van dit ideaal verwijderd, maar dat maakt het niet minder nastrevenswaard. Een relatie tussen school en gezin alsof het gaat om 'marktsegmenten' is daarmee onverenigbaar, dat wil zeggen vanaf het moment dat gezin en school een contract hebben gesloten waarin over en weer taken en verantwoordelijkheden zijn vastgelegd. Een ontwikkeling in deze richting zou het beroep van leraar zonder twijfel aantrekkelijker kunnen maken. Bij onderzoek is bij herhaling vastgesteld dat leraren de brede zorg voor een kind (willen) zien als de kern van hun taak. Waar onderwijs zich ontwikkelt in de richting van een streng en van bovenaf gereguleerd proces van overdracht van

kennis en vaardigheden, waarop scholen ook nog eens periodiek door externe instanties worden afgerekend, verdwijnen motivatie en betrokkenheid.

We zijn ervan overtuigd dat de door de RMO bepleite koers de enig juiste is voor de huidige samenleving, met inbegrip van haar multiculturele kenmerken. Het laatste vraagt om enige toelichting. De terechte aanname dat ouders de eerstverantwoordelijken zijn voor de opvoeding van hun kinderen geldt voor alle Nederlanders, welke herkomst ze ook hebben. Allen hebben het recht hun kinderen op te voeden zoals ze dat willen, binnen de kaders die daarvoor in regels en wettelijke voorschriften zijn gecreëerd. Ouders die hun kinderen naar een Nederlandse school sturen gaan een opvoedingscontract aan, dat geldt ook voor allochtone ouders die voor een (Nederlandse!) islam-school kiezen. Op de langdurigheid van het contract moeten ouders worden gewezen. Tussentijdse overplaatsing is voor het kind ongunstig, bij verhuizing is van overmacht sprake. Nu al kiezen ook veel allochtone ouders bewust niet voor een eigen (islam-)school, opdat hun kinderen zo gemakkelijker kunnen integreren in de Nederlandse samenleving. Maar ook in islam-scholen ziet men de noodzaak van integratie in, maar dan met behoud van eigenheid. Natuurlijk is dat mogelijk, als scholen werkelijk vrij zijn het eigen curriculum in te richten. In overleg met de ouders kunnen dan in het schoolprogramma bepaalde accenten worden gelegd.

Als alle scholen het tot hun taak gaan rekenen om op basis van gelijkwaardigheid met ouders over de opvoeding van hun kinderen te spreken, kan worden voorkomen dat de laatstgenoemden denken dat de school hun kinderen in een verkeerde richting beïnvloedt.

Het hier voorgestelde heeft alleen onder bepaalde omstandigheden een kans van slagen. We beperken ons tot hoofdzaken: (a) de opleiding van aanstaande leraren en (b) een hoge mate van autonomie voor scholen. Er is meer, zoals de invulling van de taak van leraren, die in wat ons voor ogen

staat een flink deel van hun tijd moeten besteden aan overleg met ouders, waaronder het afleggen van huisbezoeken.

De opleidingen

In tal van opleidingen is het vak pedagogiek verdwenen of tot een onaantvaardbaar minimum teruggebracht. De naam 'pedagogische academie' wordt zo ten onrechte gebruikt. Er zijn zelfs aparte boeken geschreven om de pedagogiek terug te halen, maar erg succesvol was die poging niet. Die pedagogiek was teveel een aftreksel van wat op universiteiten werd gedoceerd en daar zitten de meeste aanstaande leraren niet op te wachten. Er is een veel directere weg om de opleiding een pedagogisch karakter te geven, namelijk door studie van en onderzoek naar de leefwereld van kinderen in de basisschoolleeftijd (en natuurlijk daarvoor en daarna) een centrale plaats te geven. Zo leren leraren vanuit dat vertrekpunt het onderwijs in te richten en onder meer aan zorgverbreding vorm te geven. Het verwerven van grondige kindkennis zou het belangrijkste vakgebied van de opleiding dienen te zijn. Met ouders leren praten over alledaagse én lastige opvoedingsthema's dient onderdeel van het opleidingsprogramma te zijn. Omdat veel net afgestudeerde leraren ervaren dat praten met ouders zo moeilijk is besteden opleidingen wel enige aandacht aan het voeren van slechtnieuws-gesprekken, maar het uitgangspunt is onjuist, want er wordt van uitgegaan dat alleen met hen wordt gesproken als er problemen zijn.

Autonomie voor de school

Als sprake is van een opvoedingscontract tussen school en ouders moeten beide gesprekspartners vrij zijn in hun onderhandelingsgedrag. Daar past niet bij dat de school haar marge voor overleg beperkt ziet door wat de overheid van scholen meent te moeten eisen. Er is geen probleem als het daarbij om hoofdlijnen gaat die op een brede maatschappelijke consensus berusten. Zo zouden de nu geldende

kerndoelen opgevat kunnen worden, ze hebben betrekking op een minimum onderwijsaanbod. Maar wat in de voorstellen van de commissie Wijnen en in de reactie van de Onderwijsraad daarop sinds kort voorligt kan moeilijk anders worden gezien dan als een strak keurslijf, waaraan de school zich heeft te houden. In de voorstellen krijgt elke school dezelfde verdeling van de tijd per leergebied opgelegd. Het 'vrije deel' - zo'n 30% - moet gebruikt worden voor kinderen die aan 70% van de tijd niet voldoende hebben om minimaal te presteren. De voorstellen omvatten voorts nieuwe kerndoelen en ontwikkelingen die leiden tot landelijke leerstandaarden en een systeem van nationale toetsing. Daarbij luidt de redenering dat aan scholen, als ze in het streven naar vergroting van autonomie met minder voorschriften te doen krijgen, 'natuurlijk' strengere output-eisen gesteld moet worden. Krommer kan het niet, want die strengheid blijft natuurlijk niet tot output beperkt.

Realiteitsgehalte voorgaande

Een eerste reactie wat we tot hier naar voren hebben gebracht zou uit ergernis kunnen bestaan. Ergernis van ouders die er niets in herkennen en zich niet kunnen voorstellen dat scholen zo met hen overleggen. En ergernis van leraren en scholen die gebukt gaan onder stelselmatig wantrouwen van ouders.

We onderschatten de problemen niet. Grote conflicten tussen school en ouders, ook bij Jenaplanscholen, hebben we van zeer dichtbij meegeemaakt. Maar als in zulke gevallen de weg naar een voor alle partijen aanvaardbare oplossing werd gevonden, vertoonde die altijd trekken van wat hier als een ideaal wordt voorgesteld. Het alternatief is een strikte scheiding tussen school en gezin, waarbij ieder eigen taken zonder enige vorm van overleg uitvoert. Het is geen reële optie, omdat die leidt tot rivaliteit en tegenwerking over en weer en dat mag kinderen niet worden aangedaan. Zij willen dat ouders in de opvoeding samenwerken, voor school en thuis is dat niet anders. ■

IN VRIJHEID LEREN EN JENAPLAN

Een ander ouderinitiatief

Als het allemaal wat veel werd met 36 kinderen in een bovenbouw.

Als er amper tijd was of als ik geen zin meer had in het begeleiden van het oplossen van ruzies tussen kinderen.

Als we moe waren van alle programma's, die zo nodig afgewerkt moesten worden.

Als we weer eens voelden dat het allemaal een onmogelijke en eigenlijk uiterst ongewenste situatie was, verzuchtten we in het team waar ik werkte wel eens: 'We gaan ons eigen schooltje op de hei beginnen'. Niet wetende dat dit ooit nog eens een beetje werkelijkheid zou gaan worden.

Sinds september 2000 ben ik als bestuurslid betrokken bij de school 'Wonderwijs', een particuliere school voor 'In Vrijheid Lerend'. Kees Both nodigde me uit een artikel te schrijven over deze school en een relatie te leggen met het Jenaplanconcept.

De particuliere school 'Wonderwijs'.

In september 2000 zijn we in Lieren (bij Apeldoorn) gestart met een nieuw onderwijsinitiatief onder de naam "Wonderwijs". Ons uitgangspunt was dat het anders moet en kan in het onderwijs. We wilden een school voor leren in vrijheid: leren op eigen initiatief, vanuit de natuurlijke leergierigheid die kinderen eigen is. Met de school als voedingsbodem, inspiratiebron en ontmoetingsplek. We maakten een geïmproviseerde start, met vier kinderen op een tijdelijke locatie in Lieren. We zijn nu anderhalf jaar en veel enthousiaste activiteiten van de kinderen verder. Overleg met de gemeente Apeldoorn en de onderwijsinspectie vergde de nodige tijd, maar inmiddels heeft de gemeente –in navolging van de inspectie- geconcludeerd dat Wonderwijs aan alle wettelijke eisen voldoet, de kinderen voldoen op Wonderwijs dus aan de leerplicht.

Dat betekent dat we eindelijk verder kunnen met de opbouw van Wonderwijs tot de schoolgemeenschap die ons voor ogen staat. We zijn op dit moment op zoek naar meer medewerkers en een ruimere locatie, om dan voorlopig te streven naar een schoolgrootte van ongeveer drie groepen van acht tot tien kinderen. We willen de opbouw geleidelijk laten

verlopen, om te zorgen dat we ook waar maken wat we willen, namelijk een plezierige, groeizame plek voor klein en groot, die onderwijskundig goed in elkaar steekt.

Meer informatie is te vinden in de schoolgids en het schoolplan, op te vragen bij het secretariaat van de Vereniging Wonderwijs.

Visie op mens en ontwikkeling

Ons concept is gestoeld op een aantal opvattingen over mensen en hun ontwikkeling:

Ontwikkeling algemeen

Ieder mens vertoont een eigen, unieke ontwikkeling en heeft recht op die eigen identiteit. Mensen zijn wel gelijkwaardig, maar niet gelijk. Ieder vertoont eigen aanleg en tempo van ontwikkeling.

Mensen horen elkaar te versterken vanuit ieders specifieke kwaliteiten, dan ontwikkelen mensen een gevoel van competent te zijn. Dat is de bron voor de natuurlijke ontwikkelingskracht voor iedereen.

Mensen functioneren beter als ze zich veilig voelen. Als er een basis is van vertrouwen in elkaar. Die veilige omgeving willen we bieden als school. Vanuit die veilige basis kan nieuwsgierigheid en willen ontdekken en leren opbloeien.

Omgang met elkaar

Om een veilig, warm nest te bieden willen we als volwassenen in school handelen naar een streefbeeld. Op dit streefbeeld mogen we elkaar aanspreken.

Als volwassenen willen we een open, invoelende, empathische houding uitstralen. We willen goed kijken en luisteren naar kinderen, intuïtie daarvoor ontwikkelen. We willen authentiek zijn.

In ons taalgebruik naar kinderen moet wederkerigheid te herkennen zijn. Dat houdt in dat de toon die we tegen kinderen aanslaan ook door kinderen naar ons als volwassenen geaccepteerd wordt.

Samen leren leven. Daarvoor is de school er vooral. Aandacht voor en het stimuleren van samenwerken en samen leren en samen spelen. Leren in te groeien in de maatschappij. Dit is des te noodzakelijker nu de gezinnen klein zijn.

Dat vraagt van ons met de kinderen regelmatig terug te blikken op het samenwerkingsgedrag, de regels, de normen en de waarden.

Als team willen we elkaar helpen, coachen en begeleiden. Daar hoort ook bij elkaar "de waarheid kunnen zeggen". We willen – naar de grenzen van ons eigen vermogen – dienstbaarheid aan anderen tonen.

Ontwikkeling van het kind

In ons werk laten we ons leiden door de opvatting dat kinderen behoefte hebben aan het ontwikkelen van steeds grotere zelfstandigheid. Kinderen hebben volgens ons ook recht op ontwikkeling naar eigen aanleg en tempo. Die ontwikkeling verloopt voor ieder kind uniek, met sprongen, stilstand en soms terugval. Kinderen leren effectief, als ze betrokken zijn en als ze uitgedaagd worden tot nieuwsgierigheid en tot onderzoek.

De school wil werken aan een gezonde eigenwaarde, door het positieve, de kwaliteiten te benadrukken. Veel complimenten, in plaats van veel veroordelingen. Met oog voor het leren accepteren dat je iets nog niet zo goed kunt. De school wil kinderen leren op eigen gedrag en ontwikkeling terug te blikken. Een ontwikkeling

bevorderen naar zelfverantwoordelijkheid. En verantwoordelijkheid voor de hele schoolgemeenschap.

Vanuit het recht op individuele unieke ontwikkeling is de 'meetlat' niet een gemiddelde ontwikkeling. Vanuit dat gezichtspunt willen we de ontwikkeling van kinderen volgen en stimuleren. Kinderen ontwikkelen zichzelf, dat kun je niet versnellen of 'bijspijkeren'. Het gras gaat niet harder groeien door er aan te trekken is in deze een passend gezegde. In onze opvatting bestaat het dan ook niet dat een kind 'achter' is. Ieder wordt uitgedaagd het beste uit zichzelf te halen.

Onderwijs-filosofie

'Geen vat vullen, maar een haardvuur ontsteken'....

In onze school willen we ook de kerndoelen realiseren. Sterker nog, we willen een toevoeging realiseren op het gebied van sociaal emotionele ontwikkeling. We leggen daarbij een groot accent op ontwikkeling van inzicht door de kinderen in de relatie met zichzelf en met de anderen. We vinden in ons onderwijs-aanbod evenwicht in de cognitieve, sociaal-emotionele, creatieve en religieus-spirituele ontwikkeling belangrijk. Leren van vaardigheden vinden we daarbij belangrijker dan leren van allerlei weetjes. De wijze waarop de kerndoelen gerealiseerd worden is anders. Het gaat om het leren van kinderen op eigen initiatief, vanuit de natuurlijke leergierigheid die kinderen eigen is. We willen daarbij geen vat vullen, maar een haardvuur ontsteken.

Bij de vormgeving van de dagelijkse praktijk maken we gebruik van een aantal inspiratiebronnen. Ideeën van een aantal psychologen en pedagogen over onderwijs en opvoeding geven mede richting aan ons handelen in de school. Steeds is de verbindende factor: *respect voor de eigenheid van het kind en het stimuleren van de spontane belangstelling en het eigen initiatief van kinderen.*

Mauricio en Rebeca Wild schrijven in het boek "In vrijheid leren" over hun

Het ervaren van inhoudsmaten

school in Ecuador. Die beschrijving van hun 'actieve' school is onze voornaamste inspiratiebron. In het boek "Free at Last; The Sudbury Valley School" van Daniël Greenberg vinden we eveneens een praktische beschrijving van zo'n *actieve school* waar we uit putten voor onze praktijkontwikkeling.

Het voormalige "Tresore", ook gegrondvest op de ideeën van Rebeca Wild, is een praktijkvoorbeeld dat we van nabij hebben meegemaakt, en waar we op voort kun-

nen bouwen. In de ideeën van Carl Rogers ("Leren in vrijheid") spreekt ons het belang van *echtheid, waardering en empathisch luisteren naar kinderen aan*. Ook de ideeën van Thomas Gordon omtrent luisteren naar kinderen zijn voor ons een belangrijk uitgangspunt. Diezelfde gewenste houding van volwassenen ten opzichte van kinderen komen we tegen bij Janusz Korczak ("Hoe houd je van een kind").

Uit het Jenaplanconcept van Petersen putten we wat betreft het vormen

van leeftijdsheterogene groepen en het belang van het *leren samenleven* in de school als gemeenschap. Wij willen – net als Petersen – dat de kinderen en de ouders een belangrijke rol hebben bij de vormgeving van die leef- en werkgemeenschap.

Wat betreft de vormgeving van het curriculum zijn de ideeën van Robert Muller ('Het Wereld Kern Curriculum) voor ons van belang. Ook wat betreft de gebieden waarop we de ontwikkeling van kinderen willen volgen. Vanuit de onderwijsvernieuwing van Maria Montessori ('Leer mij het zelf te doen') is een aantal methodische materialen ingezet.

Huidige vernieuwingsconcepten bieden ook onderdelen waar wij in onze praktijk voordeel mee kunnen doen. Het Ervaringsgerichte onderwijsconcept (Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs Universiteit van Leuven, Ferre Laevers) gaat uit van ideeën die nauw bij de onze aansluiten. We vinden er praktische voorbeelden waar het gaat om het observeren van *welbevinden en betrokkenheid bij kinderen*. Vanuit het schoolplan in Reggio Emilia vinden we ideeën voor vrije ontwikkeling van kinderen gekoppeld aan kunstzinnige vormgeving.

Natuurlijk spelen onze eigen ervaringen als ouder en als groepsleider/schoolleider in het traditionele vernieuwings-onderwijs een woordje mee in de vormgeving van de dagelijkse praktijk.

Concrete kenmerken van Wonderwijs

We werken met groepen kinderen van verschillende leeftijden.

De schoolruimte is huiselijk ingericht, met hoeken waarin kinderen zich zelfstandig bepaalde vaardigheden eigen kunnen maken, en mogelijkheden voor diverse activiteiten. De sfeer is open en ongedwongen. Ouders zijn steeds welkom in de school, en vormen een natuurlijk onderdeel van de schoolgemeenschap. De kinderen zijn bijna doorlopend zelfstandig aan de slag. Er zijn enkele gezamenlijke momenten voor overleg en eten en drinken. Meestal zijn de kinderen met elkaar actief, soms alleen. Ze

maken plannen, werken op de computer, spelen samen, maken van alles, koken of bakken of werken in een werkboekje van een methode. In overleg gaan we geregeld op stap, naar het bos, om te sporten of bijvoorbeeld naar een museum. Vaak blijkt het enthousiasme van een medeleerling of een begeleid(st)er voor iets erg aanstekelijk. Zo ontstaat er soms een gezamenlijke activiteiten-golf, bijvoorbeeld naar aanleiding van het vinden van stenen, of van het idee om een spijkerbroek te versieren.

De taak van de begeleid(st)er bestaat uit het ondersteunen van de activiteiten van de kinderen en het zelf met regelmaat onder de aandacht brengen van diverse onderwerpen en activiteiten. Verder is een taak zorg te dragen voor voldoende inspiratie en uitdaging in de leeromgeving op ieder leergebied en in het algemeen toezicht houden op het welzijn van de kinderen.

We streven naar een onderwijssituatie die zo goed mogelijk is ingericht voor zelfstandig werken op ieder leergebied. We maken hierbij doorlopend studie van wat het beste werkt voor kinderen, welke materialen het meest geschikt zijn, en op welke wijze wij het beste zelf een bijdrage kunnen leveren aan het onderwijsaanbod.

Voor het volgen van de ontwikkeling van de kinderen worden de activiteiten bijgehouden in een dagboek. Iedere week worden de activiteiten per leergebied in kaart gebracht. De ontwikkeling op het gebied van taal en rekenen wordt apart geregistreerd. De kinderen verzamelen zelf hun materiaal in een portfolio.

Schoolorganisatie

De school wordt bestuurd door een vereniging van ouders, de Vereniging Wonderwijs, met een gekozen bestuur. De kern van het schoolconcept is vastgelegd in de verenigingsstatuten. De school wordt gefinancierd uit de ouderbijdrage. Dat betekent op dit moment, afhankelijk van het inkomen, een schoolgeld van $\approx 137 - \approx 227$ per kind per maand.

Mogelijkheden van subsidie en sponsoring worden nog onderzocht, ten einde een vergoeding voor de begeleiding te realiseren en het schoolgeld te verlagen.

De keus van ouders voor 'In vrijheid leren'

Overal in Nederland zijn particuliere initiatieven om scholen op te richten voor 'In vrijheid leren'. De school 'Iederwijs' in Schoonhoven heeft in de pers landelijke bekendheid gekregen. Wat beweegt ouders nu om te kiezen voor een dergelijke school?

Door Jelsma is er voor verhuisd vanuit Heemstede naar Loenen en doet haar verhaal:

"Voor ik moeder werd wist ik één ding heel zeker. Mensen ontwikkelen zich alleen goed als er naar ze geluisterd wordt, als ze gekend worden in hun bestaan. Dat was mijn eigen ondervinding. Ik werd erin gesterkt door boeken van Thomas Gordon, Alice Miller, Carl Rogers, Elisabeth Kübler-Ross, en de onderwijsvisie van Maria Montessori.

Toen ik moeder werd maakte ik mezelf zorgen om mijn geringe praktische zorg-kwaliteiten. Tot mijn verbazing bleek mijn vastberadenheid om te luisteren naar de signalen van mijn kinderen en de wens om daar zoveel mogelijk rekening mee te houden het antwoord op alle vragen. En de kinderen gedijden enorm. Gezonde, ontspannen, levenslustige schatten. Dat mijn keuzes niet altijd vanzelfsprekend waren voor anderen maakte het soms moeilijk, maar veranderde niet iets wezenlijk. Het levensgeluk van mijn kinderen bleek een directe voorwaarde voor mijn eigen levensgeluk. Ik bekeek de wereld nu ook via hun ogen.

Het aanbreken van de schooltijd was een nieuw avontuur. We zochten de leukste school die er in de buurt te vinden was. Met een goede visie, enthousiast team, leuke invulling van het onderwijs. Voor de oudste, wat introvert van aard, bleek het leven in een grote groep een hele opgave. Met veel enthousiasme van onze

kant, en ondersteuning door lang aanwezig te blijven in de klas vond ze langzaam haar draai. Over het leren hoefden we ons geen zorgen te maken. Ze leerde alles uit eigen beweging thuis, eerder dan haar leeftijdsgenoten. De school was voor ons vooral van belang als sociale gemeenschap.

Door een leuke groep en schatten van leerkrachten in groep drie en vier ging ze met redelijk plezier naar school. In groep vijf werd het moeilijker. De nadruk op schoolse vaardigheden werd groter. Inmiddels bleek dat ze begaafd tot hoogbegaafd was. Dat verklaarde dat ze aangaf dingen vaak saai en niet leuk te vinden. De leerkrachten gaven aan hun best te doen om te zorgen voor een leuk extra aanbod. Daar bleek niet zo veel van terecht te komen.

Tegelijkertijd voelde ze zich vaak ontevreden, omdat ze in een rustiger tempo werkte dan anderen, en altijd moest stoppen als ze nog niet klaar was.

De sfeer in de klas veranderde door de instroom van een paar nieuwe kinderen. De tafelschikking van de kinderen werd nu volgens een roterend systeem bepaald, waardoor ze niet meer naast een vast vriendinnetje zat. Dat bleek voor haar funest. Ze trok zich meer terug, liet amper meer van zich horen. Overleg met de leerkrachten/invulster hielp niet veel.

In dezelfde periode liep onze jongste vast op de schoolsituatie. Een extravertere meid. Met groot enthousiasme gestart op de school van haar grote zus, zag ik haar enthousiasme binnen een paar weken wegzakken tot een treurig dieptepunt. Veel bijdehant dan haar leeftijdsgenootjes, maar emotioneel juist wat meer steun zoekend bij moeder of grote zus. Waar ze eerder vol trots af en toe mee mocht doen in de klas van haar grote zus, wanneer ik in de school actief was met ouderactiviteiten, bleek nu geen tussenoplossing mogelijk. Dat ze ook niet tegelijkertijd buiten kon spelen met haar zus en de grote vriendinnen was voor haar echt een afknapper. Ze deed nog een tijdje haar best. Ik zag haar dan kijken naar

een gebrekkig speelwinkeltje met wat rouwdouwende kleuters. Maar ik begreep best dat ze liever met mij echt boodschappen deed, zelf betaalde met echt geld en wisselde met de kassières. En wat er van de juf allemaal moest, daar kon ze niets mee.

Waarom moet het op school allemaal zo moeilijk, dacht ik? Terwijl het vanuit de kinderen zelf zo eenvoudig lijkt.

Ik ben natuurlijk een kritische ouder. Ik bracht geregeld tijd in de school door, had een flinke kijk in de keuken. Ik had bovendien zelf een onderwijsopleiding en de nodige idealen. En ik had gemerkt dat de kinderen echt zelf alles leerden, puur vanuit hun eigen leergierigheid.

Je kunt kinderen met je eigen enthousiasme of moed best een eind door een lastige periode heen helpen. Maar het moet wel zinnig zijn. Als je op een gegeven moment van vakantie naar vakantie leeft en al verlangend begint uit te zien naar de volgende griepepidemie bereik je ook daarin een grens. En als je dan tot de slotsom bent gekomen dat de situatie in feite niet deugt moet je daaruit consequenties trekken.

Wanneer je op zo'n moment ontdekt dat er ergens anders mensen tot precies dezelfde conclusie zijn gekomen, en bovendien een school zijn gestart die biedt wat jij denkt dat er nodig is voor je kinderen, dan is een beslissing snel genomen, zelfs al betekent dat een verhuizing.

Het is wel eng. Want het lijkt een droom: een kleine, liefdevolle gemeenschap, een plek waar voor kinderen veel interessants te beleven valt. Waar kinderen de ruimte hebben om hun eigen neus te volgen. Zonder een etiket of waardeoordeel. Te doen wat zij belangrijk, leuk of interessant vinden, soms samen met een groter kind, dan weer samen met een kleintje. Zo moet het zijn, dat voelde ik tot op mijn botten. Maar ... kan het ook? Het is nieuw. Open. Onzeker. Dat merk je ook aan de reacties van anderen. Leren ze wel genoeg? Hoe moet dat dan later? Dan moeten ze zich toch ook aanpassen? Dat sluit

toch niet goed aan op vervolgonderwijs?

Dan zie je je kinderen opbloeien, zingend naar school gaan, sterk en zorgzaam worden en héél veel leren. Er is nog veel onzeker, want er is geen gebaande weg in deze vorm van onderwijs-vernieuwing. Maar ... wat is zekerheid? En weegt dat op tegen het levensgeluk van je kind?" Tot zover Door Jelsma.

Antwoorden op veel gestelde vragen

De school 'Iederwijs' heeft een brochure uitgegeven met daarin antwoorden op veel gestelde vragen van ouders en anderen. Een selectie daaruit.

Wat als een kind niet wil leren lezen en rekenen?

Ieder kind wil leren lezen, want dit is een vaardigheid die in deze maatschappij onmisbaar is. Voor rekenen geldt hetzelfde, je wilt als kind weten hoeveel je moet betalen en of je genoeg wisselgeld terug krijgt. Het moment waarop het kind het wil leren en er aan toe is en de wijze waarop het wil leren is per kind verschillend. Mocht het kind toch helemaal geen belangstelling voor lezen of rekenen hebben proberen we erachter te komen waarom dat is, het zou kunnen dat er ergens een blokkade zit. Daarna kunnen we kijken wat de beste vervolgstappen zijn, in overleg met het kind en de ouders.

Wat als een kind bijvoorbeeld alleen maar wil voetballen?

Op de Sudbury Valley School in Noord-Amerika was een jongen die jarenlang alleen maar heeft gevestigd. Zijn vader maakte zich er zorgen over, hoewel hij achter de visie van de school stond. De jongen was één van de gelukkigste kinderen van de school. Wat hij deed was ergens helemaal in opgaan, en het onderwerp door en door kennen en beheersen. Dat was zijn uitdaging. Hij was een expert in vissen. Op een gegeven moment legde hij zijn hengel neer en stortte zich op

Zelf eikenbomen kweken uit gevonden eikels

computers, met dezelfde houding. Na twee jaar had hij een eigen winkel en een jaar later werd hij tijdens zijn studie informatica door een groot bedrijf gevraagd om daar te komen werken, omdat hij zo goed was.

Het is overigens onze ervaring dat kinderen helemaal niet iedere dag hetzelfde willen doen. Integendeel, ze doen veel verschillende dingen op een dag, en met een grote intensiteit! Eigenlijk wel logisch, volwassenen zouden ook niet iedere dag de hele dag hetzelfde willen doen. Voor kinderen is het niet anders.

Wel zijn er persoonlijke thema's die steeds weer terug komen, zoals verkleden, tegen je verlies kunnen, de aarde en de zon, ridders en paleontologie.

Het lijkt op de anti-autoritaire opvoeding van de jaren '60, en daar hebben we de negatieve gevolgen van ondervonden. Is het bij iederwijs niet hetzelfde?

Nee, bij anti-autoritair opvoeding zijn de kinderen de baas. Bij ons zijn we dat met elkaar. Je kunt bij ons leren wat je belangrijk vindt, wat niet betekent dat je maar kunt doen wat je wilt. Het moet een plek zijn waar het voor iedereen fijn is, wat betekent dat je rekening met elkaar houdt. Stuit je op een bezwaar van een ander, kijk dan of je een oplossing kunt vinden waarbij beiden kunnen doen wat ze willen. En het kan zijn dat

die oplossing niet alleen een oplossing is, maar zelfs een verrijking!

Zo nodig worden er met elkaar regels en afspraken gemaakt. Wat bij de anti-autoritair opvoeding niet aanwezig is – gemeenschappelijke normen en waarden – dat hebben wij wel degelijk.

De school is zeer anders dan de maatschappij 'buiten' de school. Is deze school wel een voorbereiding op de 'harde' maatschappij?

De school staat niet buiten de maatschappij, maar is er deel van. Wij halen de maatschappij niet alleen binnen de school, maar hebben meer mogelijkheden om de maatschappij in te gaan. Iederwijs is dan juist een plek waar kinderen ondersteund kunnen worden en waar we samen die maatschappij kunnen ontdekken.

De situatie binnen de school heeft juist veel overeenkomsten met het dagelijks leven in de maatschappij: een groep van verschillende mensen van verschillende leeftijden en met verschillende interesses. Daardoor kan het juist een plek zijn waar je kunt leren hoe je in die maatschappij kunt leven.

Wij denken dat door deze manier van met elkaar omgaan kinderen zichzelf gewaardeerd voelen, leren wat ze zelf belangrijk vinden en leren hoe ze met problemen om kunnen gaan. Het worden krachtige kinderen die

zelfvertrouwen hebben en initiatief nemen. En dat is volgens ons juist wat je in deze maatschappij nodig hebt.

Is deze vorm van onderwijs voor ieder kind geschikt?

Deze manier is geschikt voor ieder kind met ouders die achter onze opvatting van leren staan, zoals geldt voor iedere vorm van onderwijs. De basisprincipes van onze school gelden voor iedereen: invloed hebben op je eigen situatie, duidelijkheid, je gewaardeerd weten, mogelijkheden hebben om te groeien.

Wij hebben het op deze manier vorm gegeven, en of die vorm voor ieder kind geschikt is, zal moeten blijken. Het is daarom goed dat er ook scholen zijn die op een andere manier met onderwijs omgaan, zodat ouders en kinderen de school kunnen kiezen die bij hen past. De kinderen die nu bij ons komen hebben het in ieder geval erg naar hun zin. De dagen zitten vol activiteit.

Wat doen jullie met kinderen met leerproblemen?

Iets wat een leerprobleem genoemd wordt zien wij in de eerste plaats als een probleem van de omgeving, niet van het kind zelf. Veel 'leerproblemen' ontstaan door druk van buitenaf, door een omgeving die niet past bij de behoeftes van het kind, doordat het kind niet op een manier kan leren wat de manier van het kind is. Het moet passen in een systeem dat door anderen bedacht is, en op een moment en op een wijze leren dat anderen bepaald hebben. In de praktijk uit het buitenland blijkt dat veel 'leerproblemen' die kinderen in aanleg wel hebben, niet tot uiting komen in een benadering waarin kinderen veel zelf kunnen bepalen.

Mocht de omgeving niet passen bij de behoefte van het kind, zullen we kijken wat we kunnen doen om de omgeving te veranderen zodat het wel aan de behoefte van het kind kan voldoen. Daarnaast willen wij ons vooral richten op wat het kind wél kan. We willen kijken naar de mogelijkheden. Zodat het kind vertrouwen in zichzelf en de ander blijft houden.

Mocht een kind vanwege onvermogen niet kunnen lezen (wat in de praktijk overigens nog niet is voorgekomen) kunnen we kijken in overleg met het kind welke hulp en ondersteuning het hierbij kan gebruiken.

Krijg je geen eigenwijze kinderen die alleen maar aan zichzelf denken?

Onze kinderen weten wat ze zelf willen, komen daar voor uit en hebben geleerd om samen oplossingen te bedenken. Ze tonen respect voor anderen die hen in hun waarde laten. Juist in deze benadering is er ruimte en tijd om naar elkaar te luisteren, om problemen met elkaar op te lossen. Je zit niet vast aan een lesrooster, en een conflict is op dat moment het meest belangrijke om aandacht aan te besteden. Juist door de ruimte leren kinderen naar zichzelf en naar de ander te luisteren. Het tegendeel is dus waar: deze benadering levert kinderen op die rekening houden met de ander, zonder zichzelf te vergeten.

Is een groep van 10 kinderen niet erg klein?

Ja, het is een kleine groep. Voor deze grootte is gekozen omdat we net beginnen en de school stap voor stap op willen bouwen, zodat we de kwaliteit kunnen behouden. Daarbij is het huidige gebouw een klein woonhuis, waar alleen een kleinere groep in past. Uiteindelijk willen we naar een groter pand waar we kunnen uitgroeien tot een school van ongeveer 50 kinderen.

Waarom is iederwijs een particuliere school?

Wij hebben bedacht op welke manier wij onderwijs wilden vorm geven. Het liefst zouden wij willen dat onze wijze van onderwijs voor iedereen mogelijk is. Dit is met geld van de overheid met de huidige onderwijswet echter nog niet mogelijk. Er zijn enorm veel regels waar je dan als school aan moet voldoen, bijvoorbeeld een minimale grootte van 200 kinderen. Wij vinden dit veel te groot. Dat door de steun van bedrijven dit onderwijs toch voor in ieder geval een aantal mensen mogelijk wordt gemaakt is fantastisch!

De mensen die hun kinderen nu bij ons op school hebben zijn geen mensen met veel geld. Het zijn mensen met modale inkomens, die dit onderwijs voor hun kind blijkbaar zo belangrijk vinden, dat ze er voor kiezen hun geld aan het onderwijs van hun kinderen te besteden, in plaats van aan hun huis of auto.

Willen we iets veranderen, zullen we ergens moeten beginnen. Het zou natuurlijk helemaal fantastisch zijn als het geld geen drempel zou hoeven zijn, en deze vorm van onderwijs voor iedereen beschikbaar zou zijn die het wil. We willen niets liever. We hopen dat de overheid ook dit soort initiatieven vanuit het veld wil financieren. Of dat ouders zelf het geld krijgen dat nu naar de scholen gaat zodat ze het onderwijs voor hun kind kunnen kopen bij de school die hen aanspreekt.

In Vrijheid leren en Jenaplan

Petersen schreef in de twintiger jaren van de vorige eeuw (blz. 153 'Van didactiek naar onderwijspedagogiek'): Elk onderwijs dient te worden opgebouwd op de werkzaamheid van de kinderen en de onderwijzer (de lesgever) dient de begeleider te worden van kinderen die werken vanuit een innerlijke motivatie. De belangrijkste vragen worden nu:

Hoe werken kinderen?

Hoe groeperen ze zich onder het werk?

Hoe helpen en stimuleren ze elkaar?

Hoe leren kinderen?

Hoe leren kinderen van elkaar?

Hoe leert iemand in het dagelijks leven?

Dat is duidelijke taal. Vanuit deze optiek zouden het Jenaplanconcept en ons concept zo op elkaar te leggen zijn.

De vormgeving in de huidige praktijk van Jenaplanscholen staat jammer genoeg vaak verre af van wat in het voorgaande bedoeld wordt.

In de periode voor blokperiode en Wereldoriëntatie in Jenaplanscholen zullen we situaties kunnen vinden die het dichtst bij die bedoelde vorm-

geving komen. Echter, hoeveel tijd is in het weekplan in onze Jenaplanscholen overgebleven voor dit soort activiteiten? Hoeveel tijd is er daarbinnen werkelijk voor eigen initiatief van kinderen in midden- en bovenbouw?

Bij Petersen was ook sprake van cursussen. Een situatie die in het concept van 'in vrijheid leren' afgewezen wordt als het gaat om een verplichting. De vrije keus van het kind staat altijd voorop.

De programmagerichte momenten hebben in veel Jenaplanscholen de overhand gekregen. Ook is men in veel scholen meegegaan in de toetsstroom, waardoor het denken in termen van 'achterstand' is toegenomen. Iets wat haaks op het concept staat.

Is dit soort onderwijs dan alleen mogelijk in particuliere schooltjes met kleine groepen? Geconstateerd moet worden dat gesubsidieerde scholen voor ervaringsgericht- en ontwikkelingsgericht onderwijs sommige Jenaplanscholen links en rechts inhalen als het gaat om het vormgeven van het principe van vrij initiatief. Als – zoals op sommige plaatsen gebeurt – ouders van Jenaplanscholen actie gaan voeren om een Reggio-achtige school op te richten moet dat een teken aan de wand zijn. ■

LITERATUUR

- *In vrijheid leren*, Rebeca Wild, Altamira, Heemstede, 1994
- *Free at last; The Sudbury Valleyschool*, Daniel Greenberg, Sudbury Valley School Press; 2 Winch Street, Framingham, MA 01701, USA
- *schoolgids Wonderwijs*, p/a Groenweg 69, 7311 DB Apeldoorn
- *Van didactiek naar onderwijspedagogiek, dialogisch coöperatief leiding geven in de nieuwe school*, Wolters-Noordhoff, 1982
- *Iederwijs*, De meest gestelde vragen, door Bas Rosenbrand

WERELDORIËNTATIE IN DE JENAPLANSCHOOL: GEZOND KLOPPEND HART OF BYPASS?

Op Jenaplanscholen valt vaak te beluisteren dat wereldoriëntatie een bewerkelijke zaak is. Dat klopt. Een gezond kloppend hart vraagt nu eenmaal om te investeren in beweging en gezonde gewoontes. Bij de ontwikkeling van wereldoriëntatie (WO) is het al niet anders. Op heel wat scholen wordt zo stap voor stap gewerkt in de richting van echte wereldoriëntatie. Sommige scholen zoeken hun toevlucht in methodes, om zo tegemoet te komen aan de roep om overzicht en structuur. Zo zijn er steeds meer Jenaplanscholen die met een methode als "De grote reis" aan de slag gaan. Maar: kom je dan nog wel voldoende tegemoet aan de essentie van wereldoriënterend werken op de Jenaplanschool? Over welke kernkwaliteiten hebben we het eigenlijk? En hoe ziet de praktijk er uit, als je vanuit die kwaliteiten wilt werken? In dit artikel wordt beschreven wat voor De Nieuwe School in Edam de essentie van wereldoriëntatie vormt. Verder in dit artikel de visie van Theo Vries, regioleider van de regio Noord-Holland Noord en directeur van genoemde school.

Kernkwaliteiten wereldoriëntatie

In Mensenkinderen van februari 2002 wordt beschreven hoe de WO-werkgroep van de Jenaplanschool in Boxmeer aan de slag is gegaan om uitgangspunten voor vernieuwde wereldoriëntatie op te stellen. De werkgroep kwam tot een lijstje waaraan WO zou moeten voldoen. In dat lijstje staat onder meer:

- Zoveel mogelijk ervaringsgericht
- Kerndoelen dekkend
- Samenwerking van kinderen stimuleren
- Zoveel mogelijk in samenhang
- Tijdsinvestering reëel
- Aantrekkelijke hulpmiddelen
- Duidelijke leerlijnen
- Ruimte over voor andere WO-momenten
- Zinvolle administratie

Op grond hiervan wordt de keuze gemaakt voor "De grote reis" als methode voor WO. Opvallend in dit rijtje is dat veel van deze punten meer betrekking hebben op de organisatie, ordening van leerstof en hulpmiddelen, dan op de essentie van wereldoriënterend werken.

Het team van de Nieuwe school in Edam heeft andere keuzes gemaakt. Het heeft zich de afgelopen jaren beziggehouden met zijn visie op, en de organisatie van wereldoriëntatie.

In samenwerking met de Jenaplan-begeleider van de OBD Noordwest-Holland is al werkend ook een lijstje aangelegd. Een lijstje met "kernkwaliteiten" van WO. Steeds opnieuw wordt bij ieder thema geprobeerd deze principes toe te passen en te vertalen in concrete activiteiten met kinderen.

Bij deze kernkwaliteiten past voor het team van De nieuwe school geen methode als leidraad om vanuit te werken. Daardoor zou de vorm (van de methodische leerlijnen) te veel bepalend worden voor de functie. Daarom is de keuze gemaakt voor de ordening en de inhouden van de ervaringsgebieden. Die bieden de

Kader 1. Algemene kwaliteiten

Oriëntatie door: ervaren, ontdekken, onderzoeken en handelen
 Werken vanuit vragen en betekenissen van kinderen binnen de context van een thema
 Gebruik van primaire bronnen
 Benutten actualiteit
 Brede leerprocessen: taal, rekenkundig, kunstzinnig, filosofisch, muzisch, beeldend
 Gebruik van gevarieerde en rijke ontmoetingsvormen (veldwerk, excursie, kringen, onderzoek e.d.)
 Veelvuldig benutten van en werken in de eigen schoolomgeving
 Kinderen presenteren hun eigen werk/ontdekkingen aan anderen
 "Authentieke" evaluatievormen: in "echte situaties" laten zien /toepassen wat je kunt

beste mogelijkheden de kernkwaliteit van WO tot hun techt te laten komen. Vastgelegd in een driejarenplanning, met geplande themas's en voldoende ruimte voor spontane WO vanuit vragen van kinderen.

Er is onderscheid gemaakt in drie soorten kwaliteiten:

- algemene kernkwaliteiten
- kwaliteit zingeving
- didactische kwaliteit

Waarde van deze kwaliteiten

Deze algemene kernkwaliteiten geven richting bij de voorbereiding van thema's en projecten en bij het vormgeven aan activiteiten met kinderen. Zowel bij geplande thema's als bij ongeplande en spontane WO spelen deze punten een grote rol bij de inhoud en de vormgeving van onderwijs.

Achteraf wordt aan de hand van deze punten de kwaliteit van het thema beoordeeld. Door vanuit deze kernkwaliteiten te werken zijn eigen

Praktijvoorbeeld 3: samenleven

Nadat we in de bovenbouwstamgroepen de inrichting van onze buurt en de voorzieningen daarin in kaart hebben gebracht, is het tijd om zicht te krijgen op persoonlijke keuzes en dilemma's. Met de hele groep wordt een maquette gemaakt op een groot vel papier van 3 bij 3 meter. Wat hoort bij ons als basisvoorziening? Door middel van symbolen worden deze onderdelen neergezet:

- Het centrum, met een winkelcentrum, een kerk en een creatieve club
- Vlakbij de kust een zee-aquarium met een dierenpark
- Een stuk bos
- Een sportcomplex
- Zandpaden, gewone wegen en een snelweg.

Vervolgens kiest iedereen een plek waar je graag zou willen wonen. Uiteindelijk worden de huizen van de kinderen op de plek van hun eigen keuze neergezet. De volgende dag worden de kinderen door middel van een brief van de burgemeester voor een dilemma geplaatst. Er moet namelijk een nieuw schoolgebouw met een bibliotheek worden neergezet in ons dorp.

Voor de bouw zijn er vier mogelijke locaties. 1. Bij de drukke verkeersweg. 2. In het centrum. 3 Bij de sportaccommodatie. 4. Bij het bos. Maar hierover bestaan verschillende standpunten. In het gesprek hierover blijken er vier (belangen)groepen te ontstaan: natuurbewaking, veilig verkeer, ondernemers en kinderen.

De groepen gaan de voor- en nadelen van de verschillende locaties in kaart brengen vanuit hun belangen en maken een keuze. De volgende dag gaan ze als politieke partij in het gemeentehuis in debat. De fractieleiders maken hun standpunten bekend. Na een korte pauze volgt er een discussie. Uiteindelijk wordt er overgegaan tot stemming. Al met al duurde het bezoek een uur.

Erg leuk is dat de (echte!)burgemeester de vergadering ook nog wil voorzitten.

De waarde van deze leerervaring

De kinderen ervaren hoe bij grote beslissingen tegenstrijdige belangen een rol spelen. Zij leren niet alleen zich in de argumenten van een bepaalde groep te verplaatsen maar ook hoe je daarover in gesprek gaat en een compromis sluit.

Praktijvoorbeeld 4: constructies en verbanden

Constructies en verbanden is een van de onderdelen die wij in het thema "techniek" aan de orde willen stellen. In de kring bekijkt Eva met haar kinderen in de middenbouw een paar foto's van verschillende soorten metselwerk. In de kring worden de verschillen kort besproken: liggen de stenen altijd op dezelfde manier, verspringend op elkaar, of kan het ook anders? Zouden we zelf ook voorbeelden hiervan kunnen vinden? Op woensdagmiddag gaan we met wat vijfdejaars op pad, gewapend met onze vragen, ogen en een - toen nog geleende- digitale camera.

Direct over het bruggetje bij de school zagen we al iets bijzonders: een 'boerenvlechtling'. Het mooie van de camera is dat de kinderen op het scherm mee kunnen kijken. Nemen we hem nu zo of zo? Daarna een 'rondboog' boven een raam. Toen hadden ze door dat er veel meer te zien was. De groep werd steeds enthousiaster.

De allermooiste ontdekking was overigens het feit dat er achter sommige brede gevels helemaal geen huis zat. We ontdekten dat er vele maten stenen zijn, verschillende manieren om te voegen en in de Grote Kerkstraat zelfs gemetselde slakkenhuizen. Ook zagen we muurankers en muurtjes met - vonden ze - erg lelijke stenen.

De volgende dag hangen de zelfgemaakte foto's in A3 formaat op het bord. De fotografen leggen aan de andere kinderen uit de stamgroep precies uit waar de foto's gemaakt zijn en wat er zo bijzonder aan is. Een dag later hebben ze zelfs uitgezocht hoe de verschillende verbanden heten. De kinderen vonden het vooral heel mooi om daar vaktermen bij te gebruiken. De "boerenvlechtling" bleek zelfs heel

zeldzaam, terwijl die nota bene recht tegenover de school zit. In het gesprek erover komt de vraag of het ene verband nu voor een bepaalde plek wordt gebruikt en de andere niet. Zou het steviger zijn? Dit voert tot boeiende experimenten met stenen op het schoolplein. Nog weken later komt er zo af en toe nog iemand vertellen dat bijvoorbeeld tegenover de muziekschool een hele mooie gevelsteen zit. Ze zijn echt gaan kijken.

De waarde van deze leerervaring

De verwevenheid van ervaren, ontdekken en onderzoeken (basisprincipe 18!) komt hier goed tot zijn recht. De schoolomgeving is een rijke bron die goed benut wordt. Kinderen worden gestimuleerd tot het stellen van vervolgvragen en onderzoekjes.

Kernkwaliteiten 3: didactische en organisatorische kwaliteiten

Exemplarisch leren

Zelfplannend werken

Coöperatief leren

Ontdekkend en onderzoekend leren

Handelingsgericht leren

Meerdimensionaal leren

Niveauperhogend leren

Situationeel werken

Gebruik van gevarieerde organisatievormen (grote/kleine groep, individuele studie, taakverdelend groepswork)

De waarden van deze kwaliteiten

Werken vanuit deze kwaliteiten is aandacht hebben voor de kwaliteitscriteria van de Jenaplanschool, zoals beschreven in het concept 'Jenaplan op weg naar de 21e eeuw'. Verder zijn deze aspecten geschikt om situaties met kinderen vorm te geven. Welke situaties kunnen we creëren om kinderen daadwerkelijk te laten samenwerken, om zicht te krijgen op leerrendementen? Of om niet alleen kennis aan te reiken, maar ook een beroep te doen op vaardigheden en houdingen? "Exemplarisch leren" leert dat niet het vele goed is, maar het goede veel is. Dat is een andere keuze dan een leerlijn waarin gestreefd wordt naar volledigheid.

Praktijkvoorbeeld 5: De film van de tijd

De Gouden eeuw is een historische periode die aan de orde wordt gesteld. We streven er naar daarin zoveel mogelijk van onze eigen schoolomgeving op te nemen. "Wat is er bij ons in de buurt nog te zien uit de Gouden Eeuw"? Gelukkig hebben we onder de ouders iemand die helemaal weg is van geschiedenis. Deze ouder hebben wij gevraagd, om samen met een groepsleider de Gouden Eeuw van Edam in kaart te brengen. Uiteindelijk resulteerde dat in een beschreven wandeling door Edam, met informatie over de Edamse Gouden Eeuw met observatieopdrachten bij de verschillende stopplaatsen.

De vragen gaan voornamelijk over de scheepsbouw, de timmerlieden en het water waar de schepen over voeren. Bekende scheepsbouwers kunnen zelfs op de begraafplaats worden teruggevonden. Dit werkmiddel wordt iedere keer bij dit onderdeel met veel succes ingezet.

De waarde van deze leerervaring

Kinderen leren dat geschiedenis niet iets abstracts in een boekje is, maar dat je dat terugziet in je eigen omgeving. Zo leren ze om relaties te leggen tussen heden en verleden. Ook de betrokkenheid van ouders bij de wandelingen is een groot goed.

In gesprek met Theo Vries

Theo, je hoort vaak dat het praktisch bijna niet mogelijk is om van het materiaal in de ervaringsgebieden tot WO in de stamgroep te komen. Wat is jouw ervaring daarmee?

Wij hebben op De nieuwe school ervoor gekozen om vanuit de kernkwaliteiten van WO te werken. Daar moet je dan wel consequenties aan verbinden. Zo hebben we dit als belangrijkste onderwerp drie jaar lang op de agenda gezet. En besteden we meerdere studiemiddagen per jaar aan de ontwikkeling van WO. Door een goede driejarenplanning ontstaat er overzicht op de doorgaan- de lijn.

Maar kost dat niet erg veel tijd?

Regelmatig hoor ik de kritiek dat het werken met de ervaringsgebieden veel te veel tijd vraagt en dat daarom de scholen ervan af zien. Dit is mijns inziens kortetermijndenken.

Als er een keer een cyclus van drie jaar gevolgd is en alles is goed beschreven en opgeborgen, dan kost de volgende cyclus veel minder voorbereidingstijd, terwijl de kinderen dezelfde unieke ervaringen opdoen.

Hou je daar ook rekening mee met het maken van werkmiddelen?

Het is even een investering voor de groepsleider. Het leuke is echter dat Edam nog wel een paar jaar Edam blijft en dat deze opdrachten nog jaren meekunnen. Als je dit werk goed opslaat kan het zo weer gebruikt worden. Onze bewaarkast blijft nog wel een paar jaar bewaarkast. Die houden we goed bij. We investeren wel in de ontwikkeling van werkmiddelen. Bijvoorbeeld de foto's van Edam, de stadswandeling, onderzoekskarten en dergelijke worden meteen mooi en solide uitgevoerd.

En zijn jullie nu waar je wezen wilt of heb je nog ontwikkelwensen?

Het is voor ons heel werkbaar gebleken met de ervaringsgebieden te werken. Een lastig punt blijft nog wel de manier van registratie. We registreren nu de sleutelbegrippen en leerervaringen, maar daar zijn we nog niet helemaal tevreden over. Met name op individueel niveau moet er nog wat ontwikkeld worden. We denken hiervoor aan een veelomvattend portfolio. Maar dat is nog toekomstmuziek. Verder willen we onze werkwijze bij "spontane" WO nog verder verbeteren. Ook onderzoek door kinderen kan nog verder verbeterd worden.

Hoe denk je in je hoedanigheid van regioleider over de ontwikkelingen op WO-gebied?

Mijn zorg is dat we ons te veel laten leiden door de methoden die we op school gekozen hebben met daarbij de druk om ervoor te zorgen dat de methode ook methodisch wordt doorgewerkt. De toetsen zijn daar namelijk op gebaseerd (niet alleen de

methodegebonden toetsen, maar ook de methode-onafhankelijke toetsen). Nou weet ik ook wel dat het Jenaplanmodel een raamwerk aangeeft, waarbinnen je de opzet van je eigen school vorm geeft (de vorm volgt de functie), maar ik ben bang dat er steeds meer scholen buiten het raamwerk gaan opereren en daarmee dus de functie uit het oog zijn verloren. Vaak komt dat door de druk van methoden (ook maar een vorm).

Ik ben geïnspireerd door de ideeën van Petersen die vond dat het leesonderwijs, de spelling en het rekenen instrumenten zijn om de wereld te kunnen verkennen. Het gereedschap om de akker te bebouwen. Deze vaardigheden moet je in een (beknopte) cursusvorm geven, zodat je veel ruimte voor WO houdt. Ik ben er bang voor dat wij tegenwoordig het doel van het lees-, spelling- en rekenonderwijs veel meer neerzetten als een doel op zich.

Binnen de NJPV is er de laatste 15 jaar gewerkt aan de invoering van de ervaringsgebieden. Toentertijd werd die keus gemaakt en velen waren er van overtuigd dat WO het hart zou worden van de Jenaplanschool, waarbij er ook voor gezorgd zou kunnen worden dat aan de kerndoelen zou worden voldaan.

Het invoeren van deze manier van werken kost jaren. Alleen moet je dan het gehele invoeringstraject niet laten doorkruisen door scholen die kiezen voor een andere aanpak. Je kunt je afvragen of de keuze voor 'De grote reis', zoals die in Boxmeer gemaakt is, nog wel binnen ons raamwerk past. Als de methode er ligt, wordt die binnen afzienbare tijd als leerstofbron gebruikt, met daarbij af en toe wellicht een uitstapje ter illustratie naar de directe omgeving. De methode gaat de mensen die er mee werken leiden en niet andersom. Ik denk dat je dan niet toekomt aan de kernkwaliteiten zoals ik die graag in wereldoriëntatie zie. We moeten het kloppend hart niet belasten met deze bypass, maar blijven streven naar WO als gezond hart van het Jenaplanonderwijs, met als basis ervaren, ontdekken en onderzoeken. Want we hebben we basisprincipe 18 toch niet voor niks? ■

RECENSIES

PROBLEMEN THUIS EN OP SCHOOL

Het past bij andere artikelen in dit nummer van Mensen-kinderen om enkele boeken over problemen die zich zowel thuis als op school kunnen voordoen te bespreken. Beide zijn publicaties van of onder redactie van hoogleraren. Dat verhoogt de kans dat de benadering daarvan een sterk theoretisch karakter heeft, maar dat is zeker niet het geval. Beide uitgaven doen denken aan het beroemde 'Elk kind is er één' van Prof.M.J.Langeveld waarin hij op verzoek van zijn medewerkers duidelijk maakte hoe hij omging met ernstige opvoedingsproblemen waarmee hij tijdens zijn spreekuren werd geconfronteerd.

De auteurs relativeren de directe betekenis van pedagogische theorieën in zoverre dat die nooit receptuur leveren die nog slechts in concrete situaties behoeft te worden toegepast. Ze maken duidelijk dat het zoeken naar oplossingen vaak een moeizaam proces is, dat kan mislukken. Dat wijst niet op onkunde van deze professionals, maar toont de complexiteit van opvoedingsproblemen aan.

Werk leraren boeiender

Nu steeds duidelijker wordt dat gezin en school in veel opzichten met hetzelfde bezig zijn, moeten ook leraren zich in algemene opvoedingsthema's en problemen verdiepen. Ze dienen daarvan op de hoogte te zijn, daar met ouders over te kunnen praten en waar nodig met hen afspraken te maken voor een gezamenlijke aanpak. Deze ontwikkeling maakt, naar mijn stellige overtuiging, het werk van leraren boeiender. Maar dat kan alleen als hun dagelijks werk toelaat in brede zin aan de opvoeding van kinderen aandacht te besteden. De hoogleraren-auteurs worden niet af-

gerekend op succes op korte termijn bij het verlenen van opvoedingshulp. Als leraren hun werk zo zouden kunnen doen is er veel gewonnen.

Van der Ploeg en zijn collega's bespreken de ontwikkeling van kinderen in vier perioden, zonder zich aan een strakke fasentheorie uit te leveren. Het gaat om de babyfase, peuters en kleuters, de basisschoolperiode en de adolescentie. Per fase bespreken ze vervolgens 'veel voorkomende problemen', waarbij ze steeds hetzelfde model hanteren.

Een tiental vragen wordt gesteld: hoe vaak doet zich gedrag voor, hoe lang duurde dat, in welke situaties, hangt het met ander gedrag samen, wat zijn de gevolgen voor de omgeving, wat zijn de gevolgen voor het kind (de jeugdige) zelf, hoe past het kind zich aan de omgeving aan en handhaaft het zich, hoe begrijpelijk is het gedrag, hoe is het gesteld met de sociale relaties en druist het gedrag tegen normen en waarden in.

Emotionele betrokkenheid en ruimte geven

Tot de basisfilosofie van Van der Ploeg – hij spreekt in dit verband van 'het fundament' – behoort de notie dat ouders emotioneel betrokken moeten zijn én dat ze kinderen de ruimte geven. Beide hebben een negatieve en een positieve zijde.

In een schema samengevat (p.22):

positieve zijde	negatieve zijde
	mate van betrokkenheid
liefde	negeren
warmte	niet zien zitten
geborgenheid	afwijzen
veiligheid	hekel hebben aan
	mate van ruimte geven
verkennen	kort houden
ontdekken	controleren
experimenteren	veel verbieden
onderzoeken	beperken

Zorgenkinderen

In 'Zorgenkinderen' van Van Acker komen lichte en zwaardere problemen aan de orde. De auteur plaatst de betekenis van hulp aan kinderen met problemen in een breed perspectief. Er is veel meer aan de orde dan waarmee de empirische pedagogiek zich bemoeit. Deze beperkt zich tot 'wat is', belangrijker echter is de vraag 'wat hoort'. De kern van de basisfilosofie van Van Acker is dat kinderen door de bezieling van opvoeders geraakt kunnen worden. Bezieling ontstaat waar opvoeders eigen behoeften en wensen opzij schuiven, alleen zo komt er ruimte voor wat hij noemt 'goedheid'.

Met enige trots maakt Van Acker er melding van dat deze grondhouding onder meer heeft bijgedragen aan wetenschappelijk vastgestelde successen met kinderen en jongeren die ernstig crimineel gedrag vertoonden. In een tiental hoofdstukken worden diverse problemen besproken. Ze zijn alle ook voor leraren van belang, omdat ze zich niet geïsoleerd voordoen in buitenschoolse situaties. De school kan en moet meehelpen bij het hervinden van een balans. De betekenis van onderwijs wordt nog groter in het besef dat de school problemen kan doen ontstaan of die verheugen. Bij het verlenen van specifieke hulp mag de invloed van leraren en van de peergroep op school nooit buiten beschouwing blijven.

Achtereenvolgens bespreekt Van Acker kinderen die niet gehandhaafd

kunnen worden, onzekere alleenstaande moeders, verstoorde eetpatronen (het hoofdstuk geeft bruikbare aanwijzingen), (wat hij noemt) hysterie rond ADHD, angstige kinderen, opstandige pubers, allochtone gezinnen, uit huis geplaatste kinderen en criminaliteit bij kinderen en jeugdigen.

ADHD

Ik maak een uitstapje naar het interessante hoofdstuk over ADHD.

Het is bekend dat men steeds meer twijfelt aan de werkelijke omvang van dat probleem, Van Acker schetst dat probleem. Terwijl niet meer dan 1 tot 3% aan het syndroom ADHD lijdt, meldt maar liefst 40 tot 60% van de ouders dat hun kind 'te druk' is. Nadat de media brede bekendheid hadden gegeven aan het onderwerp steeg in één jaar het aantal kinderen dat Ritalin kreeg voorgeschreven met tachtig procent. Van Acker zegt pas na observaties thuis en op school en nadat ouders een dagboekje hebben bijgehouden te kunnen vaststellen of van ADHD sprake is. Maar een huisarts stelt in tien minuten vast of Ritalin gebruikt moet worden. De auteur legt verband tussen met ADHD verwante verschijnselen en ouders die voor hun kinderen te weinig tijd hebben. Evenzo wordt overmatig prestatiegericht onderwijs, waar kinderen het snel aanvoelen als ze niet aan de eisen voldoen, tot een veroorzaker van problemen aangemerkt.

Als Van Acker een kind behandelt neemt hij vooraf geen kennis van de resultaten van wat toetsen hebben opgeleverd. Hij is in de eerste plaats geïnteresseerd in de gehele opvoedingscontext van een kind. Etiketten zijn daarbij niet nodig, want ze helpen ons geen stap verder. Het hoofdstuk eindigt met een uitvoerige beschrijving van zowel een geslaagde als een (ten dele) mislukte behandeling. Wie regelmatig met ouders over de opvoeding van kinderen spreekt, niet alleen over problemen, kan van beide boeken veel plezier hebben. Ze horen in elke personeelsbibliotheek thuis.

BESPROKEN WERDEN

Juliaan van Acker Zorgenkinderen, Ambo Amsterdam 2001, ISBN 90 263 1714 x, prijs 22,90 euro

Jan van der Ploeg, c.s., Had me dat eerder verteld, SWP Amsterdam 1998, ISBN 90 6665 270 5, prijs 13,39 euro

Gerecenseerd door Ad Boes

SCHRIJVEN MET ZORG

Bij eerste aanblik doet dit boek uitnodigend aan: een jongensgezicht op lichtgele ondergrond lacht de lezer toe. Het boek ligt lekker in de hand, laat zich gemakkelijk doorbladeren en blijkt boordevol met duidelijke illustraties te zitten. De ondertitel stelt "een praktisch handboek" in het vooruitzicht en lijkt direct te worden waargemaakt. Maar wacht even, niet te snel oordelen.

Dit handboek is bedoeld voor leraren in basis- en speciaal onderwijs, remedial teachers, studenten in opleiding en voor orthopedagogiek, nascholingscursussen, zorgverbredingsprojecten, geïnteresseerde ouders. Een ruime lezerskring dus.

De auteurs willen de theorie en praktijk van handschriftontwikkeling bij kinderen van vijf tot dertien jaar behandelen. Zij vermelden als kernpunten van hun boek: concreet, gemakkelijk hanteerbaar, praktisch, verhelderend, nieuw (door adaptief en preventief onderwijs te bieden). Inderdaad een "praktisch handboek". Laten we nu eens naar de inhoud kijken. Na het 'Woord vooraf' volgen hoofdstukken over Schrijven algemeen, Linkshandigheid, Schrijfproblemen en zorgverbreding. In amper tachtig pagina's wordt een groot aantal onderwerpen op interessante wijze besproken. Om er slechts enkele van te noemen: kerndoelen, leerindelingen, organisatie, aandachtspunten bij linkshandigen, filtermethode, leerlingkenmerken en leerstijlen (hyperactieve, hypoactieve, negatieve, faalangstige, hoogbegaafde kinderen), klassenmanagement. Het belangwekkende hierbij vind ik, dat er zoveel facetten van het leraarschap wor-

den gerelateerd aan het domein 'schrijven'. Kortom, voor elke groepsleid(st)er wat Suus Freudenthal zou noemen een 'Fundgrube' (schatkist). Dan volgen er uitvoerige hoofdstukken voor de afzonderlijke bouwen: Schrijven voorbereiden (groep 1/2), Aanvankelijk schrijven (3/4), Voortgezet schrijven (5/6) en nogmaals Voortgezet schrijven (7/8). Het schrijfonderwijs – binnen een pedagogisch kader – krijgt hier duidelijk vorm en inhoud door z'n aandacht voor onder andere schrijfpatronen, instructie-technieken, gebruik van picto's, reflecterende benadering, lesvoorbeelden.

In de Bijlagen vinden we zo'n zestig pagina's met werkbladen, observatiebladen en toetsen, registratiekaart voor circuit, formulier individueel handelingsplan, kijkwijzers, alfabetten, richtingkaarten (liniaturen), picto's (26 in totaal).

Dit werkelijk praktische handboek eindigt met een uitgebreide literatuurlijst en een handige trefwoordenlijst. Schrijven met zorg is voor mij een gave gereedschapskist voor ieder die binnen Jenaplanonderwijs ook door middel van schrijfonderwijs wil opvoeden. ■

BESPROKEN WERD

Schrijven met zorg, Een praktisch handboek handschriftontwikkeling voor het primair onderwijs

Auteurs: Anneke Baauw-van Vledder en Evert van Dijk. Uitgever: Intro/Baarn 2000 ISBN: 90-5574-123-x, prijs € 23,50

Recensent: Dick Schermer

BUITENSPEL BEDREIGDE SOORT!

Zo'n 20 jaar terug was er in Jenaplankringen een vrij grote aandacht voor het fenomeen 'buitenspel' van kinderen, zowel op het schoolterrein als daarbuiten. Boeken van het duo Bleeker/ Mulderij, met titels als 'Kinderen buiten spel', 'Kinderen wonen ook' en 'Pedagogiek op de knieën' werden bestudeerd binnen het onderdeel 'antropologie van het kind' in de nascholing. Ook werden daar opdrachten aan gekoppeld, zoals het

nagaan waar kinderen in de omgeving van de school speelden en wat ze daar speelden. Dit alles had – toen reeds – ook te maken met een besef van betrokkenheid bij de kwaliteit van de woonomgeving van de kinderen, met daarnaast het beter leren begrijpen van de leef- en belevingswereld van de kinderen – als een grondslag van het onderwijs.

Buitenspel is een poos buiten beeld geweest in de publiciteit, maar dat is aan het veranderen. Enkele jaren geleden verschenen enkele publicaties over de waarde van buitenspel voor met name jonge kinderen, een waarde die verdedigd moest worden, zelfs tegen de inspectie (zie ook de recensie van 'Buitenspel in het zonnetje' in de aflevering van nov. 1997 van dit blad). Recent verschenen twee boeken over buitenspel die bedoeld zijn om buitenspel weer op de sociale en politieke kaart te zetten. Het gaat namelijk slecht met het buitenspel van kinderen. Beide boeken zijn vooral geschreven, c.q. geredigeerd door Lia Karsten, een sociaal geograaf, werkzaam aan de universiteit van Amsterdam, die zich heel lang bezig houdt met de 'geografie van kinderen', oftewel met de relatie van kinderen en openbare ruimte. Zij is ook de uitvinder van de uitdrukking 'achterbankgeneratie' voor die kinderen die de ruimte vooral waarnemen vanaf de achterbank van auto's.

Het eerste boek – 'Van de straat', waaraan ook twee andere auteurs meewerken, doet verslag van een internationaal georiënteerd literatuuronderzoek naar de relatie tussen jeugd en openbare ruimte. Kinderen en jongeren brengen een belangrijk deel van hun vrije tijd door in de openbare ruimte, maar gek genoeg weten we daar weinig (meer?) over. In ons dichtbevolkte en intensief gebruikte land komt dat buitenspel bovendien in de knel, zeker als het om vrij en algemeen toegankelijke plekken gaat. Veel plekken zijn gebonden aan lidmaatschap en openingstijden. Ongeorganiseerd, spontaan buitenspel, waar je niet steeds in de gaten wordt gehouden door volwassenen, is een bedreigde soort. Het boek geeft aan waarom dit soort spel voor groot wor-

den van kinderen toch belangrijk is, evenals voor de sociale integratie. Kinderen hebben 'totempalen' nodig waar ze elkaar kunnen ontmoeten. Ook wordt aandacht gegeven aan jongeren, die qua ruimte hun eigen behoeften hebben. Het boek is goed geschreven en zeer overzichtelijk samengesteld, met per thema steeds een vooruitblik en aan het eind samenvattingen. Wie zich snel wil informeren wordt op zijn wenken bediend. Het tweede boek – 'Oases in het beton' – gaat verder en geeft 'aandachtspunten voor een jeugdriendelijke openbare ruimte'. Het beschrijft allereerst vier voorbeeldprojecten – ontstaansgeschiedenis, inrichting en gebruik, sterke en zwakke punten – in verschillende typen wijken: een oude stadswijk, het Griffpark in Utrecht (aangelegd op aanvankelijk zwaar vervuild voormalig industriegebied), een naoorlogse groene flatwijk en tenslotte een nieuwe wijk. Dan volgt een hoofdstuk over 'intensief ruimtegebruik en ruimte voor de jeugd', in de trant van 'van groenstrook naar skatevoorziening', van parkeerhaven naar buurt- en schoolplein, van schoolplein naar openbare speelvoorziening, e.a. Dit is belangrijke informatie, omdat steeds met de ruimte gewoekerd moet worden en ruimte voor kinderen er vaak bij inschiet. De hoofdstukken over 'brede bespeelbaarheid van de woonomgeving' (met vaak o zo eenvoudige en effectieve maatregelen) en 'zelfstandige mobiliteit van kinderen' (bedreigd door het vele autoverkeer) zijn 'gefundenes Fressen' voor scholen. Het boek eindigt met een 'checklist voor jeugdriendelijke openbare ruimte'. Scholen die het leven van kinderen buiten school ter harte gaat – zoals bijvoorbeeld Jenaplanscholen – vinden hier belangrijke informatie, ook voor de vormgeving van hun eigen schoolterrein en hun relatie met de buurt. Het is goed dat deze geografen in het gat gesprongen zijn dat pedagogen hebben laten liggen, maar het is toch jammer dat pedagogen niet meer meespelen bij dit belangrijke thema. Ook zou er meer aandacht wenselijk zijn voor natuurlijke speelomgevingen: de elementen, bomen en struiken, kleine beestjes (vlinders,

e.a.) – het thema waar het netwerk 'Springzaad' zich voor inzet (zie onder). Zeer praktische informatie voor de inrichting van het schoolterrein kan men vinden in de map 'Vrijbuiten – buitenspeelruimten voor 4 tot 12 jarigen', met als ondertitel 'Werkboek voor buitenschoolse opvang en basisscholen'. Hierin zijn vele Nederlandse en buitenlandse ervaringen op een praktische manier verwerkt. Na een goed verhaal over 'buitenspel op hoofdlijnen', met o.a. aanwijzingen voor de vorm van het terrein, de bodemafwerking, hoogteverschillen, water, beplanting en beschutting, wordt gewenste en mogelijke elementen van het buitenspeelplein voor 4- 12 – jarigen beschreven. Daarbij wordt wel aandacht gegeven aan natuurlijke plekken. Het is allemaal heel praktisch: met tekeningen, foto's, aanwijzingen, ook voor het ordenen van het terrein als geheel. Het laatste deel bevat een stappenplan om aan de inrichting te werken, inclusief participatie van kinderen daarbij.

Hier en daar is meer informatie nodig, om teleurstellingen te voorkomen en dat geldt zeker voor aanleg en beheer van het natuurgedeelte. Maar je kunt in zo'n map niet alles hebben. Zeer aanbevolen dus.

BESPROKEN WERDEN

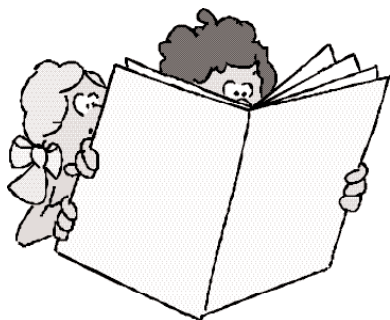
-Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend. Door Lia Karsten, Els Kuiper en Hennie Reubsaet, uitgegeven door Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2001, 158 pagina's, ISBN 90 232 3744 7, Prijs € 15

-Oases in het beton, door Lia Karsten, e.a., tevens bij Van Gorcum, 2002, 121 pagina's, ISBN 90 232 3841 9, prijs € 17,50

-Vrijbuiten. Buitenspeelruimten voor 4- 12-jarigen, door Ed Hoekstra, e.a., uitgegeven door Elsevier Bedrijfsinformatie, Maarssen, 2000, ISBN 90 5749 649 6, prijs: € 31

Het netwerk 'Springzaad – samen werken aan meer ruimte voor natuur en kinderen' heeft zojuist zijn eerste nieuwsbrief uitgebracht, die aan te vragen (Kloosterstraat 5a, 6647 KW Beuningen, tel. 024- 6771974, e-mail: oase@wish.nl) en ook voor scholen interessant is. 'Springzaad' zal zich uitvoerig presenteren op de komende Jenaplanconferentie in Arnhem

Recensie: Kees Both

BLADEREND

in de tijdschriften van (andere) vernieuwingsrichtingen

Walter is 7 jaar en hoogbegaafd. Hij heeft een IQ van 150 en zit op de Vrije School. De ouders van Walter maken zich zorgen. Ze vragen zich af of Walter op school genoeg aan zijn trekken komt. Er is een gesprek geweest met de leerkracht en de zorgcoördinator waarin is afgesproken dat Walter extra stof zou krijgen. Maar hij krijgt dit niet. Hoe gaat de Vrije school met hoogbegaafde kinderen om? Wat mogen de ouders van Walter verwachten van hun school? Een kernpunt van het Vrije School onderwijs is dat het kind en zijn ontwikkeling centraal staan. De lesstof is een middel tot ontwikkeling van het kind. Jeanne Meijs heeft in haar praktijk met menig hoogbegaafde te maken gehad en snijdt een interessant punt aan, namelijk de "wil" van het kind. Hoogbegaafde kinderen hoeven zich nauwelijks in te spannen en toch lukt alles goed in verhouding tot anderen en tot verwachtingen die men van ze heeft. Daarom pleit de auteur om hoogbegaafden uit te dagen: "Laat ze zweeten" is haar devies. En van de Vrije School van de ouders van Walter mag verwacht worden dat de school een gerichte aanpak biedt. Op het creatieve vlak worden de kinderen op de Vrije School genoeg gestimuleerd, maar de cognitieve kant is net zo belangrijk. "Want, aldus Meijs, zo creëer je hoogbegaafde mensen die exact op het terrein van hun hoogbegaafdheid geen wilskracht en geen identiteit ontwikkelen." (Vrije Opvoedkunst)

Nummer 4 van E.G.O.- ECHO staat in het teken van atelierwerk (=hoe-kenwerk). Aangezien goed atelierwerk valt of staat met een goede organisatie is dit nummer een handige

gids voor zowel de organisatie als creatieve ideeën. Een paar tips: schakel ouders in bij het organiseren van ateliers door middel van een talentenlijst. Op de talentenlijst vullen de ouders in waar ze goed in zijn en wanneer ze kunnen helpen. Op de Freinetschool in Utrecht waar ik werkte hadden we ook talentenlijsten en het was handig, omdat je gericht ouders kon benaderen. Daarnaast organiseerden de ouders een keer per jaar een "hobbydobbydag". De leraren waren "vrij" en de ouders verzorgden workshops en boden zo verfrissend en inspirerend onderwijs. Een aantal ideeën uit E.G.O. – ECHO: snoepjesboot, afrikaans dansen, potten bakken, raketten bouwen, graffiti en metselen.

Het Nederlandse tijdschrift voor Ervaringsgericht onderwijs, Egoscoop, legt in het julinumnummer uit waarom de Vereniging van Ervaringsgericht onderwijs per 31 augustus een stichting is geworden. De ledenvergaderingen werden slecht bezocht en de tijd van de bestuursleden zelf bleek te beperkt om actief aan werving en aansturing van werkgroepen te doen. Ook het contact met de leden, toch een belangrijke bestaansreden van een vereniging bleef beperkt. Er is zeker belangstelling voor ervaringsgericht onderwijs in Nederland. Door middel van de stichting hopen de EGO-ers het Ervaringsgericht onderwijs meer op de kaart te zetten. Verder hoopt de stichting zich weer meer te kunnen mengen in de discussie over onderwijs in Nederland.

In Egoscoop verder het artikel "t Creative Learning Style –model, neurofysiologie en leerstijlen in de basisschool." Het CLS –model sluit aan

op een basisprincipe van het Jena-planonderwijs: ieder kind is uniek. Het creative learning style model sluit aan op het idee dat alle kinderen een persoonlijke en individuele leerstijl hebben. Hilde Douma auteur van het artikel en onderwijskundige legt het systeem verder uit. Door middel van vragenlijsten kan van elk individueel kind een leerprofiel worden uitgedraaid. Er worden tenminste drie leervoorkeuren onderscheiden. Ook voor de leraar is er een vragenlijst die zijn/haar individuele werksstijl in kaart brengt.

Met de uitkomsten kan het onderwijs worden aangepast bij de persoonlijke behoeften van de elk kind en de groep. In Scandinavië, Australië en Nieuw-Zeeland en de V.S. wordt er veel met het systeem gewerkt. In Nederland is het systeem getest in groep 5 t/m 8 van de basisschool. De leerprestaties lieten een tendens in de richting van een significant verschil zien. ■

KLEINE

*Kleine,
wat moet er van je worden?*

*Je bent weerloos,
vergeet de weerlozen niet
als je macht krijgt.*

*Je bent onmondig,
vergeet de onmondigen niet,
als je stem krijgt.*

*Je bent onvermogen,
vergeet de onvermogenen niet,
als je een vermogen krijgt.*

Jan de Wit

TOM

Toets

Mag ik U voorstellen: Thijs.

Groep 5, 9 jaar. Daarmee weet u natuurlijk nog niets, maar voor het maken van een toets is dat voldoende. Jazeker, Thijs heeft een toets gedaan. Leefwereld. Ik laat hem hierbij afdrukken. Ik wil hem gebruiken als toets voor u en voor me zelf.

Het is een authentiek document. Uit het leven gegrepen. Nou ja, uit de school geklapt kun je ook zeggen. De moeder van Thijs kwam er mee aanzetten. Thijs zelf was al lang weer met iets anders bezig. Waarschijnlijk met zijn leefwereld, je weet maar nooit.

Moeder had een interpretatieprobleem. Kort gezegd kwam haar vraag hierop neer:

- Wat moet ik hier mee?

Ik vroeg (om tijd te winnen):

- Wat maakt het in je los?

Heel wat, dus.

Verbazing.

Boosheid.

Verwarring.

Teleurstelling.

Van alles een beetje, een heel boekje aan gevoelens. Ook een tikkeltje agressie waar ze zelf van schrok.

- Maar ja, besloot ze, dat zijn mijn gevoelens...

Zoals gezegd ik heb er een toets van gemaakt en die gaan we nu doen. Neem de toets van Thijs er bij, want daar gaat het over. Ik heb er, geheel in stijl, 7 vragen bij gemaakt.

Graag schriftelijk beantwoorden en opsturen naar MENSENKINDEREN.)*

- 1 Wat wordt er bedoeld met de titel "Toets Leefwereld"?
- 2 Welke denkhandelingen verricht degene die de toets afneemt en met welke denkhandelingen reageert Thijs daar op? Kortom: wie denkt met wie mee?
- 3 Welke gevoelens van de moeder vind je terecht en welke onzin? Motiveer je antwoord in een brief aan de moeder.
- 4 Wat deed de magneet?
- 5 Wat heeft taal met w.o. te maken?
- 6 Ontwerp een toets voor het toetsen van toetsen.
- 7 Geef eerst Thijs en daarna je zelf een cijfer.

)* of rechtstreeks naar TOM: tom.boer@wxs.nl